

Economisch-Statistische Berichten

Adverteren en conjunctuur

★

Dr. Ir. A. Maris en Dr. C. de Galan
Waarom structuurbeleid in de landbouw?

★

Dr. W. J. Ford
Confirming houses in Engeland

★

Dr. F. Hartog
Werkgelegenheid en werkloosheid
in de Verenigde Staten

★

F. S. Noordhoff
Amerikaanse petroleumperikelen

★

Drs. C. A. Cannegieter
De monetaire verhoudingen
in Nederlands Nieuw-Guinea

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2191

WOENSDAG 8 JULI 1959

CENTRAAL BEHEER

Singel 126-130, Amsterdam-C.

PENSIOEN-RISICO

biedt een nieuwe verzekering
van weduwenpensioen.

De algemene weduwen- en wezenwet geeft in vele gevallen een weduwe slechts gedurende een korte periode recht op een wettelijke uitkering. Pensioen-Risico stelt voor werkgevers de mogelijkheid open een tijdelijk weduwnpensioen van f. 1326,- per jaar voor de echtgenoten van hun werknemers te verzekeren, ingaande zodra de wettelijke uitkering wordt gestaakt en eindigende uiterlijk bij het bereiken van de leeftijd van 65 jaar.

De premie voor deze verzekering is verschuldigd tot de 50-jarige leeftijd van de echtgenote van de verzekerde werknemers bedraagt: f. 15,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering wordt beëindigd bij hertrouw van de weduwe; f. 25,- per jaar per verzekerde, indien de uitkering bij hertrouw blijft doorlopen of wordt toegekend, omdat de wettelijke uitkering wegens hertrouw wordt beëindigd.

vacatures

HERSTELBANK

vraagt voor haar economische researchafdeling een

DE MAATSCHAPPIJ TOT
FINANCIERING VAN HET
NATIONAAL HERSTEL N.V.

DOCTORANDUS in de economische wetenschappen.

De werkzaamheden zullen voornamelijk bestaan uit economisch researchwerk met betrekking tot industriële bedrijven en bedrijfstukken. Vereist wordt zowel bedrijfseconomische als sociaaleconomische belangstelling. Ook degenen, die binnenkort hun doctoraal examen hopen af te leggen, kunnen solliciteren.

Schriftelijke sollicitaties te richten tot de afd. Secretariaat, Willem Frederiklaan 5, 's-Gravenhage.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: *R. Mees en Zonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.*

Redactie-adres voor België: *Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.*

Abonnementen: *Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam-6.*

Abonnementsprijs: *franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29, overige landen f. 31 per jaar (België en Luxemburg B. fr. 400).*
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van een kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam-6.

Advertenties. *Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).*

Advertentietarief *f. 0,30 per mm. Contracttarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.*

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Adverteren en conjunctuur

„De advertentie-bezetting van de dagbladen, te danken aan 35 branches, gaf in 1958 een mooi resultaat, maar ons verontrustt alleen de kennelijke conjunctuurgevoeligheid”, aldus ontleen wij aan het jaaroverzicht van het Centraal Bureau voor Courantenpubliciteit van de Nederlandse Dagbladpers te Amsterdam. Bij het beschouwen van de cijfers blijkt het echter met die conjunctuurgevoeligheid toch wel los te lopen. Stelt men nl. de advertentie-activiteit in 1956 op 100, dan was deze in 1957 ondanks de recessie toch altijd nog 103 en in 1958 weer hoger, nl. 109; ook al was de expansie in de voorafgaande haussejaren aanmerkelijk groter. Het Cebuco heeft de verbetering van 9 pCt. t.o.v. 1956 vergeleken met de stijging met 11 pCt. van het papierverbruik over dezelfde periode en daaruit geconcludeerd, dat het redactionele gedeelte der dagbladen ten minste in gelijke mate is gegroeid als het advertentiegedeelte. Deze conclusie is bevestigd door een steekproef op 67 dagbladen.

Gedetailleerde gegevens omtrent de advertentiebezetting in 35 branches leerden, dat *textiel* in 1958 met 19,1 pCt. van alle advertentieregels uit 35 branches aan de top stond, evenals in de twee voorafgaande jaren met resp. 19,5 en 19,2 pCt. De tweede plaats bleef gereserveerd voor *rookwaren* met 9,6 pCt. in 1958 en resp. 10,5 en 10,9 in de beide voorafgaande jaren. De *collectieve reclamecampagnes* kwamen weer naar voren en daardoor op de derde plaats met 7,9 pCt., nadat zij tevoren met resp. 5,4 en 5,8 de zesde en de vijfde plaats hadden bezet. De *grote winkelbedrijven in levensmiddelen* kwamen nu als vierde op de lijst, nadat zij in 1957 derde waren geweest met 7,3 pCt. en in 1956 vierde met 6,2 pCt. De *koffiereclame* was in 1958 met 6,4 pCt. levendiger dan in de voorafgaande jaren toen het aandeel resp. 5,3 en 4,4 pCt. bedroeg, maar *was- en afwasmiddelen* bleven dalen. De percentages waren resp. 6,0, 6,4 en 7,3. Een ware hausse in advertentie-activiteit toonden *olie en benzine* met 4,2 pCt. in 1958 tegen

2,5 en 3,1 pCt. in de beide voorgaande jaren.

Het Cebuco geeft een nadere bewerking van de cijfers van de 12 *voornaamste branches*, die in 1958 tezamen 79,6 pCt. van de advertentie-activiteit der 35 branches voor hun rekening namen. Inzake de plaatsing van een branche in deze groep wil men voor de jaarlijkse vergelijking terecht een zekere continuïteit handhaven, maar de dynamiek van de ontwikkeling veroorzaakt wel eens spanning met dat streven. De continuïteit wordt dan met een „lag” doorbroken. Zo is *margarine* pas in 1958 met 3 pCt. als elfde

in deze groep opgenomen, ofschoon het aantal regels gewone advertenties en ingezonden mededelingen geringer was dan in 1957. Voorts zijn, ondanks de 14 mln. gewone regels en bijna 1 mln. ingezonden mededelingen, radio, televisie en afspeelapparaten nog niet onder de voornaamste branches vermeld.

Van de *overige branches* trekt allereerst de luchtvaart de aandacht, die de laatste twee jaren telkens ca. ½ mln. regels minder plaatste en daardoor in 1958 op 0,57 mln. kwam, ook al verdrievoudigde het — toch nog bescheiden

— aantal regels ingezonden mededelingen. Schoonheidsmiddelen vertoonden het afgelopen jaar een sterk geslonken activiteit in beide soorten advertenties. Anderzijds heeft het wijken der recessie — overigens een uitdrukking, waarmee men nog niet in alle sectoren van het economisch leven zal instemmen — o.a. de bankinstellingen weer tot ruimer adverteren bewogen. Afgezien van diepvries, die met 8.500 gewone regels in 1957 bijna het absolute nulpunt had bereikt en in 1958 met 1,1 mln. regels een vooruitgang van ruim 13.500 pCt. boekte, is de branche der radio, televisie en afspeelapparaten in 1958 de kampioen van de advertentievooruitgang geweest, met de televisie als grote gangmaker. Kortom, achter de geleidelijke ontwikkeling van de totale advertentie-activiteit gaan grote schommelingen in vele afzonderlijke branches schuil.

Rotterdam.

G. DE BRUYN.

In 35 branches	1958	1957	1956
1e kwartaal	875	740	870
2e kwartaal	1230	1203	1055
3e kwartaal	826	820	781
4e kwartaal	1312	1220	1174
	4243	3989	3880
in pct.	109	103	100

Enkele branches in 100.000 regels	1958		1957		1956	
	Gewone adv.	Ingez. med.	Gewone adv.	Ingez. med.	Gewone adv.	Ingez. med.
Margarine	125	0,02	160	0,33	122	0,04
Luchtvaart	5	1,1	10	0,33	16	0,33
Schoonheidsmidd. .	6	8,5	24	13,8	25	14,1
Bankinstell.	51	3,8	34	2,0	43	4,1
Radio, t.v. en afspeelapp.	140	9,8	58	1,9	—	—
Televisie	56	3,5	10	0,3	—	—

INHOUD

Adverteren en conjunctuur, door Drs. G. de Bruyn	Blz. 535
Waarom structuurbeleid in de landbouw?, door Dr. Ir. A. Maris en Dr. C. de Galan	536
Confirming houses in Engeland, door Dr. W. J. Ford	541
Werkgelegenheid en werkloosheid in de Verenigde Staten, door Dr. F. Hartog	543
Amerikaanse petroleumperikelen, door F. S. Noordhoff	545

Aantekening:

De monetaire verhoudingen in Nederlands Nieuw-Guinea, door Drs. C. A. Cannegieter 547

Boekbespreking:

Dr. S. Kleerekoper: Vergelijkend leerboek der bedrijfseconomie, Deel I, bespr. door Drs. J. van der Linden 549

Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans 550

Notities:

Het wereldautopark 540

Schrijvers betogen in dit artikel dat om de arbeidsproductiviteit te verhogen verdergaande structurele veranderingen in de landbouw gewenst zijn en dat hiervoor een krachtig structuurbeleid noodzakelijk is. Het structuurbeleid zal in ons land volgens schrijvers vooral gericht moeten zijn op een vermindering van het aantal arbeidskrachten in de landbouw, op een verandering van de bedrijfsgroottestructuur, op mogelijke wijzigingen in het produktieplan, op een verbetering van de cultuurtechnische produktie-omstandigheden en op een vermeerdering van kennis, vakbekwaamheid en inzicht door middel van onderzoek, onderwijs en economische en sociale voorlichting. Het is belangrijk dat het structuurbeleid wordt afgestemd op de gedifferentieerde agrarische structuur, die Nederland te zien geeft. Tevens dient een zodanig structuurbeleid rekening te houden met de verschillen in de economische structuur en in de uitrusting van de diverse plattelandsgebieden. Samenwerking met vele instanties is daarom volgens schrijvers geboden.

Waarom structuurbeleid in de landbouw?

Inleiding.

Het is nog niet zo lang geleden dat in vrijwel alle landen van West-Europa de landbouw de belangrijkste bedrijfstak en de beroepsbevolking voor het grootste deel agrarisch was. In een betrekkelijk korte tijd is er evenwel veel veranderd. De landbouw is niet alleen in betekenis door andere bedrijfstakken voorbijgestreefd, maar wat belangrijker is, de landbouw is in de meeste landen tot een zorgenkind geworden. Op het ogenblik is het in feite zo, dat in vrijwel alle economisch ontwikkelde landen de landbouw met ernstige structurele moeilijkheden te kampen heeft. In vele landen is men zich van deze situatie bewust en worden er ernstige pogingen gedaan de agrarische structuur te verbeteren. In de landbouwpolitiek van verschillende landen neemt thans dan ook naast het prijsbeleid het structuurbeleid een belangrijke plaats in.

De oorzaak van deze positieverandering van de landbouw moet enerzijds worden gezocht in de technische en de economische ontwikkeling die de Westerse wereld de achter ons liggende anderhalve eeuw te zien heeft gegeven en anderzijds in het onvoldoende aandacht besteden aan de omstandigheden waaronder de landbouw moet produceren. Toch heeft ook de landbouw in sterke mate van deze ontwikkeling en groei geprofiteerd. Wij behoeven slechts te wijzen op de grote verbetering ten aanzien van plantenrassen, vee-slagen, bemesting, veevoeding en ziektenbestrijding, waardoor de stofopbrengsten per ha, en per dier enorm zijn gestegen en hierdoor tevens de arbeidsproductiviteit. In scherpe tegenstelling evenwel tot deze grote verbeteringen in de teelttechniek staan de nog steeds dichte arbeidsbezetting en het vrijwel gelijk blijven van de bedrijfsgroottestructuur en van de cultuurtechnische produktie-omstandigheden. Men kan veilig stellen dat de landbouw in de meeste economisch ontwikkelde landen in grote gebieden is blijven zitten met een verouderde agrarische structuur.

Hoe is nu de ontwikkeling in ons land geweest? Allereerst moet dan opgemerkt worden dat de belangstelling voor structurele vraagstukken sterk is toegenomen. Op vele agenda's van vergaderingen en conferenties staan thans naast teelttechnische en prijspolitieke onderwerpen, onderwerpen die een of meer aspecten van de agrarische structuur behandelen. Deze accentverschuiving heeft zich niet

alleen in woord maar ook in geschrift voorgedaan. In verschillende publikaties is de laatste jaren aandacht gevraagd voor de structurele veranderingen in de landbouw.

In de eerste plaats zij hier genoemd het in 1952 uitgebrachte rapport van een commissie die werd ingesteld door de Stichting voor den Landbouw. Het bevat enkele globale richtlijnen voor de keuze van de grondgebruikers bij de uitgifte van de Zuiderzeegronden en andere domeingronden. In het rapport wordt gesteld, dat er in de landbouw sprake is van een wanverhouding tussen het aantal agrarische werkers en de beschikbare hoeveelheid cultuurgrond en dat er in ons land een aanzienlijk aantal bedrijven voorkomt, dat een onvoldoende bestaansbasis biedt.

Naar de mening van de commissie wordt het algemene belang het beste gediend, indien van overheidswege uit te geven landbouwgronden in beginsel, direct dan wel indirect, dienstbaar worden gemaakt aan de bevordering van een doelmatig, economisch en sociaal verantwoord grondgebruik op het oude land; het een en ander binnen het kader van de eisen, die een verantwoord kolonisatiebeleid overigens stelt.

In de tweede plaats zij gewezen op een drietal publikaties die de drie centrale landbouworganisaties aan het structuurbeleid hebben gewijd¹⁾. Het Koninklijk Nederlands Landbouw-Comité, de Nederlandse Christelijke Boeren- en Tuindersbond en de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond hebben ieder afzonderlijk hun bijdrage geleverd tot de gedachtenvorming over een verantwoord structuurbeleid voor de Nederlandse land- en tuinbouw.

In juni 1958 heeft de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening een nota over het structuurbeleid in de landbouw aan de Tweede Kamer aangeboden. In deze nota worden de algemene lijnen voor een structuurbeleid uiteengezet.

- 1) „Gedachten over de grondslagen van ons landbouwbeleid”. Uitgave van de Ned. Christelijke Boeren- en Tuindersbond, oktober 1956.
- 2) „De uitgifte van nieuwe gronden en de sanering van kleine landbouwbedrijven”. Publikatie van het Kon. Ned. Landbouwcomité, 1957.
- 3) „Bijdrage tot een verantwoord structuurbeleid ten aanzien van de Nederlandse land- en tuinbouw”. Katholieke Ned. Boeren- en Tuindersbond, mei 1958.

Een concretisering van bepaalde aspecten van de agrarische structuur geeft het in oktober 1958 gepubliceerde meerjarenplan voor ruilverkaveling, een studie waarin enkele alternatieven worden gegeven voor een urgentielijst voor uit te voeren ruilverkavelingen.

Ten slotte kan nog worden gewezen op verschillende onderzoeken die de laatste jaren door het Landbouw-Economisch Instituut zijn ingesteld naar diverse aspecten van de agrarische structuur. Met name zij hier gewezen op de rapporten over het kleine-boerenvraagstuk, de land- en tuinarbeiders en de ontwikkeling van de werkgelegenheid in de landbouw, op de diverse welvaartsstudies op provinciaal en regionaal niveau en op het zo juist gereedgekomen rapport over de bedrijfsopvolging en de beroepskeuze in land- en tuinbouw.

Het wachten is nu nog op het rapport van een door de Regering ingestelde commissie, welke haar zal moeten adviseren over de wijze van uitgifte van nieuwe gronden door de Staat, speciaal in verband met de structurele vraagstukken waarmee de landbouw op het oude land te kampen heeft.

Structurele veranderingen in de landbouw.

Intussen heeft de ontwikkeling in de landbouw niet stil gestaan. Welke veranderingen hebben zich in de achter ons liggende tien jaren in het structurele vlak voorgedaan? Met enig recht kan men stellen, dat de landbouw in ons land na de oorlog een nieuwe ontwikkelingsfase is binnentreden.

Werd vóór de oorlog de produktiviteit vooral verhoogd door aandacht te besteden aan de teelttechniek en aan een verhoging van de stofopbrengsten per ha en per dier, na de oorlog werd het velen duidelijk dat een verdere verhoging van de arbeidsproduktiviteit vooral gezocht moest worden in een vermindering van het aantal arbeidskrachten. Voorwaarde voor een zodanige ontwikkeling is uiteraard dat er voldoende werkgelegenheid is buiten de landbouw. Maar hiermee is men er niet. Aangezien het aantal arbeidskrachten in de landbouw, of beter de dichtheid van de agrarische arbeidsbezetting, niet op zichzelf staat maar nauw verband houdt met andere elementen van de agrarische structuur — zoals de *bedrijfs grootte, de cultuurtechnische produktie-omstandigheden, de mechanisatiegraad en arbeidsmethoden, het produktieplan en de vakbekwaamheid en instelling* van de agrarische bevolking — zal het duidelijk zijn, dat om de zo noodzakelijke vermindering van het aantal arbeidskrachten te verkrijgen, grote aandacht zal moeten worden geschonken aan een verbetering van de agrarische structuur in haar geheel.

Op twee belangrijke wijzigingen in de agrarische structuur zal hier wat dieper worden ingegaan, te weten de *grootte van de agrarische beroepsbevolking* en de *bedrijfs-groottestructuur*. Dit zijn ook twee onderwerpen die de laatste jaren in het centrum van de belangstelling hebben gestaan.

Bezien wij de aantalsontwikkeling van de agrarische beroepsbevolking in de afgelopen honderd jaar, dan moet het jaar 1947 als een mijlpaal worden beschouwd. Tot 1947 neemt de agrarische beroepsbevolking geleidelijk toe; na 1947 heeft een sterke afneming plaats. De volgende cijfers geven in tabel 1 een overzicht van deze daling van de werkende mannelijke beroepsbevolking in land- en tuinbouw in de periode 1947-1957.

Deze vrij drastische daling van de agrarische beroepsbevolking — gemiddeld met ongeveer 2 pCt. per jaar —

(Advertentie)

TABEL 1.

Mannelijke beroepsbevolking in land- en tuinbouw

Categorie	Volks- en beroeps- telling 1947 (× 1.000)	C.B.S. en L.-E.I. 1957 (× 1.000)
Bedrijfschefs	237	226
Meewerkende zoons	110	90
Landarbeiders	186	117
Totaal	533	433

is mogelijk geweest door de sterke mechanisatie²⁾ van de landbouw enerzijds en de krachtige industrialisatie van ons land anderzijds. Vooral de landarbeiders hebben de mogelijkheden om buiten de landbouw werk te vinden met beide handen aangegrepen. Al lange tijd was de sociale positie van deze beroepsgroep om velerlei redenen weinig benijdenswaardig; mede hierdoor was bij vele landarbeiders de psychische weerstand tegen een overgang naar niet-agrarische beroepen niet groot meer. Ongetwijfeld heeft de toenemende ontsluiting van het platteland (geografisch, economisch en sociaal) dit proces versneld en blijkbaar was na de oorlog de tijd rijp voor een ware exodus van landarbeiders uit de landbouw naar andere beroepen. Maar ook het aantal boerenzoons is niet onaanzienlijk afgenomen, speciaal op de kleine bedrijven. Evenals de landarbeiders gaven klaarblijkelijk ook vele zoons van kleine boeren de voorkeur aan een beroep buiten de landbouw.

Aangezien de oppervlakte cultuurgrond in ons land vrijwel gelijk bleef, is door de sterke daling van het aantal agrarische werkers de oppervlakte cultuurgrond per man met ongeveer 20 pCt. toegenomen tot bijna 6 ha. Toch is deze arbeidsbezetting nog zeer dicht. Een land als Denemarken, waar de landbouw minstens even intensief wordt bedreven als bij ons, geeft een arbeidsbezetting van bijna 10 ha per man te zien. Een van de belangrijkste oorzaken van deze dichte arbeidsbezetting is gelegen in het grote aantal zeer kleine bedrijven. Bij de kleinste bedrijven is namelijk het aantal arbeidskrachten per eenheid cultuurgrond viermaal zo groot als op de grotere bedrijven. Hierbij is

²⁾ In de periode 1950-1958 steeg het aantal trekkers van 24.500 tot 66.600 en het aantal melkmachines van 3.800 tot 22.700.

van belang op te merken, dat het aantal productie-eenheden per ha op deze kleine bedrijven gemiddeld nog niet tweemaal zo groot is, zodat de arbeidsproductiviteit op deze bedrijven wel sterk ten achter moet blijven bij de grotere.

Het behoeft dan ook geen verbazing te wekken, dat de *bedrijfs-grootte* in de na-oorlogse jaren in het middelpunt van de belangstelling is komen te staan. De centrale vraag hierbij was: hoe kan de arbeidsproductiviteit op de kleine bedrijven worden verhoogd?

In beginsel kan dat op drie manieren:

1. door vermindering van het aantal arbeidskrachten;
2. door intensivering van de bedrijfsvoering;
3. door vergroting van de oppervlakte.

De eerste mogelijkheid biedt nu juist voor de kleine bedrijven weinig soelaas, omdat op vele bedrijven het arbeidsaanbod reeds tot een minimum — het gezinsminimum — is gereduceerd. Een meer intensieve bedrijfsvoering kan worden verkregen door een intensiever grondgebruik of door uitbreiding van de produktierichtingen die vrijwel onafhankelijk van de grond zijn. Het is duidelijk dat op deze wijze de produktie wordt vergroot. De vraag is of deze weg op het ogenblik — gelet op de afzetmoeilijkheden — de meest gewenste is.

Het is ongetwijfeld van belang in gebieden met veel kleine bedrijven de mogelijkheden van een nieuw bedrijfstype ernstig te onderzoeken. De ontwikkeling in Denemarken die in ons eigen land geven echter geen aanleiding tot optimistische verwachtingen. Naar onze mening zal dan ook een vergroting van de oppervlakte voor vele bedrijven de aangewezen weg zijn die leidt naar een vergroting van de arbeidsproductiviteit. Hoe dit te bereiken is vormt een vraagstuk op zichzelf. De eerdergenoemde wijze, waarop de uitgifte van nieuw aan te winnen gronden dienstbaar gemaakt kan worden voor vergroting van bedrijven op het oude land, is één aspect van dit vraagstuk. Een ander aspect is hoe de spontane bedrijfsvergroting, die zich op het ogenblik voltrekt, doordat bedrijfshoofden op kleine bedrijven geen opvolger meer hebben, gestimuleerd en in de meest gewenste banen kan worden geleid.

De cijfers over de ontwikkeling van de bedrijfsgrootte-structuur in Nederland geven inderdaad een afnemende trend van het aantal zeer kleine bedrijven (bedrijven kleiner dan 8 ha).

In het algemeen kan men zeggen, dat de bedrijven van 8-20 ha in aantal toenemen en de aantallen bedrijven boven 20 ha en beneden 8 ha een daling te zien geven. De afnemende trend van het aantal kleine bedrijven is evenwel, vergeleken met de daling van de totale agrarische beroepsbevolking, klein te noemen. Het resultaat van deze ontwikkeling is weergegeven in de volgende tabel.

TABEL 2.

Bedrijven van grondgebruikers met hoofdberoep landbouwer (1957)

Gebieden a)	Bedrijven ≥ 1 ha			Opp. cultuurgrond van bedr. ≥ 1 ha				
	aantal	% in de grootte-klasse van			x 1.000 ha	% in de grootte-klasse van		
		1-10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha		1-10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha
Zeeklei	25.182	41	23	36	482,9	11	17	72
Weide	30.158	42	38	20	413,2	18	40	42
Zand	93.413	65	28	7	897,5	39	40	21
Nederland	174.698	56	29	15	2.088,8	27	34	39

a) Nieuwe indeling.

Duidelijk blijkt uit deze gegevens, dat vooral op de zandgronden (de helft van Nederland) de kleine bedrijven beneden 10 ha nog een zeer belangrijke plaats innemen: 68 pCt. van het aantal met 42 pCt. van de oppervlakte cultuurgrond. Voor een land als Denemarken zijn deze percentages 48 en 16. De gemiddelde bedrijfsgrootte in Denemarken is ongeveer 15 ha, tegen nog geen 10 ha in ons land als geheel en ruim 8 ha op onze zandgronden.

Toekomstige ontwikkeling.

Na in het bovenstaande een beknopt overzicht te hebben gegeven van de veranderingen die zich in de periode 1947-1956 met betrekking tot de agrarische beroepsbevolking en de bedrijfsgrootte hebben voorgedaan, dringt zich de vraag op welke veranderingen in de agrarische structuur van de komende tien tot vijftien jaar kunnen worden verwacht. Naar onze mening zal zich de ontwikkeling, die na de oorlog is begonnen, voortzetten.

In de eerste plaats willen wij hierbij wijzen op de toename van de arbeidsproductiviteit en van de welvaart buiten de landbouw, welke ongetwijfeld nog sterk zal stijgen. Prof. Baade³⁾ schat deze toename in de komende vijftien jaar op 3 pCt. per jaar. De resultaten van deze economische groei — meer stoffelijke en geestelijke goederen, betere medische verzorging, meer vrije tijd — blijken ook voor de agrarische bevolking aantrekkingskracht te bezitten, terwijl de toenemende communicatiemiddelen deze resultaten steeds meer in het gezichtsveld van de agrarische bevolking zullen brengen. Wil de welvaartsontwikkeling van de agrarische bevolking met die van de niet-agrarische bevolking gelijke tred houden, dan zal, bij gelijkblijvende prijsverhoudingen, ook de arbeidsproductiviteit in de landbouw sterk moeten stijgen. Hierboven werd erop gewezen dat de stijging van de arbeidsproductiviteit in de landbouw vooral bereikt zal moeten worden door een vermindering van het aantal arbeidskrachten.

In welke mate deze ontwikkeling zal plaats hebben is in de eerste plaats afhankelijk van de ontwikkeling van de werkgelegenheid in ons land; en wel voornamelijk van de regionale spreiding van deze werkgelegenheid en van zelfsprekend ook van de hiermee gepaard gaande spreiding van onderwijs en voorlichting. In de tweede plaats is voor de ontwikkeling van groot belang de uitrusting van het platteland met materiële en sociaal-culturele voorzieningen. Deze twee voorwaarden zou men als volgt kunnen samenvatten.

De mate waarin men er in zal slagen de landbouw en het platteland deelgenoot te maken van de economische groei en van de verbetering van de infrastructuur zal steeds mede bepalend zijn voor de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit in de landbouw. Wij zeggen mede bepalend, omdat uiteraard de activiteiten, die de agrarische bevolking zelf ontplooit om de agrarische structuur te verbeteren, ook van grote betekenis zijn. En hierbij denken wij dan aan het opstellen van ontwikkelingsplannen (ruil- en herverkaveling en streekverbetering), waarbij niet alleen aandacht wordt besteed aan de cultuurtechnische produktie-omstandigheden, maar ook aan de bedrijfsgrootte-structuur, de arbeidsvoorziening, het produktieplan en aan de economische, sociale en huishoudelijke voorlichting.

Met voldoening kan men constateren, dat de maatschappelijke krachten om te helpen wat achtergebleven is (groep of gebied) steeds sterker worden en dat dus ongetwijfeld in de toekomst aan de verbreding van de economische struc-

³⁾ Prof. Dr. F. Baade: „Die deutsche Landwirtschaft im gemeinsamen Markt“.

tuur, de verbetering van de infrastructuur van plattelandsgebieden en aan de ontwikkelingsplannen van de landbouw zelf, grote aandacht zal worden besteed.

Deze belangrijke krachten achter de structurele veranderingen in de landbouw in aanmerking nemend, zou het ons niet verbazen als in de komende periode van twaalf jaar, laten wij zeggen tot 1970, de agrarische beroepsbevolking met nog eens 20 pCt. daalde. De verschillen in arbeidsbezetting tussen kleine en grote bedrijven zijn nog steeds zeer groot en gemiddeld is de arbeidsbezetting in vergelijking met de landbouw in Denemarken nog hoog. Mogelijkheden tot verdere mechanisatie en verbetering van arbeidsmethoden zijn nog ruimschoots aanwezig. Neemt men bovendien in aanmerking dat niet alleen de zoons van landarbeiders maar ook de zoons van boeren — vooral van die op de kleine bedrijven — steeds meer belangstelling krijgen voor niet-agrarische beroepen, zodat de afvloeiing van agrarische jongeren uit de landbouw nog steeds toeneemt, dan lijkt het waarschijnlijk dat de agrarische beroepsbevolking nog sterk zal dalen. Een daling met ruim 1½ pCt. per jaar behoort tot 1970 zeker tot de mogelijkheden; in de afgelopen periode was deze daling ongeveer 2 pCt.

Met deze daling van de agrarische beroepsbevolking zal onzes inziens een wijziging in de bedrijfsgroottestructuur gepaard gaan. In verschillende landbouwgebieden zal er een accentverschuiving plaats hebben van het aantal bedrijven beneden 10 ha naar de bedrijfsgrootte van 10-20 ha. Hoe groot deze verschuiving zal zijn hangt af van de ontwikkeling van de spontane bedrijfsvergroting, van de wijze waarop de geleide bedrijfsvergroting ter hand zal worden genomen en van de specialisering, die zich in de landbouw zal voltrekken, waardoor het wellicht mogelijk wordt om bij een geringe oppervlakte grond toch een voldoende bedrijfsomvang te verkrijgen.

Gelet op de ontwikkeling van de bedrijfsgroottestructuur in het verleden en op het feit dat het aantal boerenzoons op de kleine bedrijven sterk is afgenomen — zo sterk zelfs dat er een belangrijk tekort aan bedrijfsopvolgers is — behoort een vermindering van het aantal bedrijven met 20 pCt. — in het ene gebied meer, in het andere minder — in de periode tot 1970 zeker tot de mogelijkheden. Neemt men hierbij in aanmerking dat de gemiddelde bedrijfsgrootte in Denemarken ongeveer 15 ha is, dat wil zeggen 50 pCt. groter dan bij ons en houdt men bovendien rekening met de structurele veranderingen die zich in de Duitse landbouw voltrekken en de plannen die men te dien aanzien heeft, dan moet men zich afvragen of 20 pCt. wel genoeg is⁴⁾. Het aantal arbeidskrachten (Vollarbeitskräfte) is in West-Duitsland in de periode 1950-1958 gedaald van 3,74 mln. tot 2,72 mln. en het aantal bedrijven van 2 — 10 ha in dezelfde periode van 940.000 tot 800.000.

Landbouw en platteland.

Tot slot willen wij nogmaals onderstrepen dat in dit artikel slechts een tweetal aspecten van de agrarische structuur iets uitvoeriger is belicht. Deze aspecten kunnen uiteraard niet los worden gezien van een verbetering van de cultuurtechnische productie-omstandigheden, van eventuele wijzigingen in de produktierichting en van een intensieve voor-

lichting op economisch en sociaal terrein. En een verbetering van de agrarische structuur in haar geheel kan weer niet los worden gezien van een verbreding van de economische structuur en van een verbetering van de infrastructuur van vele plattelandsgebieden.

Uit het bovenstaande mag men onzes inziens dan ook concluderen dat zich niet alleen in de landbouw belangrijke structurele veranderingen voltrekken, maar dat het gehele platteland in beweging is en dat dit zal leiden tot een steeds grotere economische en sociale ontsluiting; met andere woorden, tot een toenemende integratie van de landbouw met de niet-agrarische bedrijfstakken en van het platteland met de stedelijke samenlevingen. In feite wordt het platteland van twee kanten „aangevallen”. Van binnen uit door de structurele veranderingen in de landbouw met onder andere als gevolg een aanzienlijke daling van de agrarische bevolking. Van buiten af door de toenemende industrialisatie met onder andere als gevolg een toeneming van het aantal inwoners in vele plattelandsgemeenten.

Het spreekt wel vanzelf dat deze globaal aangeduide ontwikkeling van gebied tot gebied grote verschillen te zien geeft. Vooreerst zijn er grote verschillen in de economische en sociale structuur tussen de diverse gebieden. Men denke eens aan de overwegend agrarische plattelandsgemeenten, de min of meer geïndustrialiseerde plattelandsgemeenten (met of zonder pendelen over korte afstand) en aan de gebieden gelegen binnen de invloedssfeer van grote industriële centra met dikwijls een belangrijke lange-afstandspendel. De mate waarin het zielental van de diverse gebieden toe- of afneemt en het al of niet voorkomen van werkloosheid vinden in deze verschillen in economische structuur grotendeels hun verklaring. In dit verband wijzen wij erop dat in meer dan de helft van het aantal plattelandsgemeenten in het noorden des lands en in het zuidwestelijke zeekeleigebied het zielental is teruggelopen. Daarentegen laten vele plattelandsgemeenten in Noord-Brabant en Limburg een sterke groei van de bevolking zien.

Een tweede belangrijke ontwikkelingsstendens in verschillende plattelandsgebieden is de verschuiving, die zich voltrekt in de aard van de bewoning. De grotere kernen groeien namelijk ten koste van de verspreide bebouwing en van de kleine kernen. Deze ontwikkeling zou er op kunnen wijzen dat men voor het platteland in grotere eenheden moet gaan denken. Hieruit kan eventueel een dorpenplan resulteren met specifieke functies voor grotere kernen en een intensieve samenwerking tussen de kleine en grote kernen.

Binnen de landbouw zien wij in de diverse gebieden grote verschillen in bedrijfsgroottestructuur, agrarische arbeidsbezetting, cultuurtechnische productie-omstandigheden, vakbekwaamheid en instelling van de bevolking. Uit deze verschillen resulteert dan weer een bepaalde bedrijfsvoering.

Het zal duidelijk zijn dat ieder agrarisch plan tot verbetering van een streek, of het nu een *ruilverkaveling* of een *streekverbeteringsplan* betreft, met deze verschillen in de agrarische en in de economische structuur van het gebied rekening moet houden. Het streekverbeteringsplan doet dat door een onderscheiding in drie soorten gebieden:

1. gebieden waar onder de bestaande productie-omstandigheden de bedrijfsvoering aanzienlijk kan worden verbeterd;
2. gebieden waar zonder verbetering van de agrarische structuur de bedrijfsvoering slechts een bescheiden verbetering kan ondergaan;
3. gebieden waar naast de agrarische structuur ook de economische structuur ongunstig is.

⁴⁾ Prof. Baade merkt in zijn eerder genoemd boek op: „Das Arbeitsziel der Agrarpolitik im Rahmen der E.W.G. heisst: Steigerung der Produktivität durch Strukturverbesserung”. Zie ook: Het structuurbeleid in de Duitse Bondsrepubliek door Ir. J. M. Veldhuis, Landbouwkundig Tijdschrift, juni 1959.

Het zojuist gepubliceerde meerjarenplan voor ruilverkaveling wijst er nadrukkelijk op, dat gebieden met veel kleine bedrijven en een dichte arbeidsbezetting voorshands op een andere wijze moeten worden aangepakt dan gebieden waar deze knelpunten niet voorkomen. Ook wijst het meerjarenplan erop dat in gebieden waar alleen de verkaveling slecht is en de overige elementen van de agrarische structuur behoorlijk zijn, wellicht met een administratieve ruilverkaveling kan worden volstaan. Schort het alleen aan een goede ontsluiting of waterbeheersing, dan kunnen deze verbeteringen wellicht buiten het kader van een ruilverkaveling worden uitgevoerd.

De agrarische *ontwikkelingsplannen* — als wij deze naam mogen gebruiken voor de ruilverkavelingen en de streekverbeteringsplannen gezamenlijk — worden dus steeds meer afgestemd op de gedifferentieerde agrarische structuur, die Nederland te zien geeft en op de verschillen in economische structuur die de diverse gebieden vertonen. Het kan niet genoeg worden beklemtoond dat deze ontwikkeling van het grootste belang is. Het zal immers duidelijk zijn dat ruilverkaveling in een gebied met veel kleine bedrijven en een te dichte arbeidsbezetting weinig zin heeft als de moge-

lijkheden tot sanering van de kleine bedrijven te gering zijn en de werkgelegenheid in het gebied of in de omgeving onvoldoende is. Men kan dan inderdaad beter eerst alle aandacht en energie besteden aan de twee genoemde vraagstukken, om pas in een later stadium de ruilverkaveling in uitvoering te nemen. Deze ontwikkeling houdt tevens in dat in gebieden waar de agrarische structuur slecht, de economische eenzijdig en de infrastructuur onvoldoende is, de agrarische instellingen nauw samen moeten werken met de instellingen die de economische structuur kunnen verbeteren en de uitrusting van het platteland verbeteren. In verschillende gebieden is deze samenwerking reeds tot stand gekomen, maar in andere gebieden is de aanpak nog te eenzijdig agrarisch.

Samenvatting.

De conclusie uit het voorgaande moet naar onze mening zijn dat om de arbeidsproductiviteit te verhogen verdergaande structurele veranderingen in de landbouw gewenst zijn en dat hiervoor een krachtig structuurbeleid noodzakelijk is. Noodzakelijk om verschillende redenen:

1. om de inkomensontwikkeling in de landbouw zoveel mogelijk gelijke tred te laten houden met die in de niet-agrarische bedrijfstakken;
2. om onze concurrentiepositie ten opzichte van de landbouw in het buitenland te handhaven en zo mogelijk te verbeteren;
3. om de geldbedragen die nodig zijn voor het voeren van een inkomensbeleid in de landbouw op de duur tot een minimum te beperken.

Ten slotte kan men erop wijzen dat een agrarisch structuurbeleid een belangrijke bijdrage kan leveren in de betere uitrusting van het platteland met openbare nutsvoorzieningen, wegen, woningen, onderwijs, enz. Deze betere uitrusting moet er ongetwijfeld komen, wil het platteland op de duur bewoonbaar blijven. Een agrarisch structuurbeleid zal de agrarische bevolking tevens in staat stellen volledig te profiteren van een betere outillage van het platteland met materiële en sociale voorzieningen.

Het structuurbeleid zal in ons land vooral gericht moeten zijn op een vermindering van het aantal arbeidskrachten in de landbouw, op een verandering van de bedrijfsgroottesstructuur, op mogelijke wijzigingen in het productieplan, op een verbetering van de cultuurtechnische productieomstandigheden en op een vermeerdering van kennis, vakbekwaamheid en inzicht door middel van onderzoek, onderwijs en economische en sociale voorlichting. De mate waarin deze onderdelen van de agrarische structuur aandacht vragen, zal van gebied tot gebied verschillen. Belangrijk is daarom dat het structuurbeleid afgestemd wordt op de gedifferentieerde agrarische structuur, die Nederland te zien geeft. Tevens dient een zodanig structuurbeleid rekening te houden met de verschillen in de economische structuur en in de uitrusting van de diverse plattelandsgebieden. Samenwerking met vele instanties is daarom geboden.

Het behoeft wel geen betoog dat een zodanig structuurbeleid grote investeringen met zich brengt. In verband met de grote belangen die op het spel staan en met het oog op de komende Euromarkt, zal naar onze mening het tempo van de structuurverbeteringen eerder verhoogd dan verlaagd moeten worden.

In een volgend artikel hopen wij een bijdrage te leveren tot de gedachtenvorming over baten en kosten van structuurverbeteringen in de landbouw.

Dr. Ir. A. MARIS.
's-Gravenhage.

Dr. C. DE GALAN.
Middelburg.

Het wereldautopark

Aan het begin van dit jaar omvatte het wereldautopark 111,7 mln. auto's. Bovendien waren er nog 19,2 mln. motorrijwielen — waarvan 16,8 mln. in West-Europa alleen! — en 10,3 mln. landbouwtractoren in gebruik. Zoals onderstaand, aan „Petroleum Press Service” van juni jl. ontleend, staatje doet zien is het autopark thans ruim 2½-maal zo groot als in 1940.

	in mln.			1959 in pCt. van	
	1940	1958	1959	1940	1958
Ver. Staten	30,3	66,7	67,8	101,7	232,9
Canada	1,4	4,4	4,7	105,9	328,4
Overige Westelijk halfmond	0,9	3,5	3,7	106,1	420,4
West-Europa ..	8,5	20,0	22,0	110,0	260,1
Oceanië	1,2	3,2	3,5	109,4	290,5
Niet-comm. Azië	0,7	2,9	3,2	108,4	458,9
Afrika	0,7	2,1	2,3	109,4	335,2
Vrije wereld	43,6	102,8	107,2	104,2	245,7
Comm. landen	1,0	4,2	4,5	107,8	457,9
Wereld, w.o.: ..	44,6	107,0	111,7	104,4	250,4
personenauto's	36,2	82,3	86,1	104,6	237,9
vrachtauto's en bussen	8,4	24,7	25,6	103,7	304,2

De uitbreiding van het autopark gedurende het afgelopen jaar bedroeg 4,4 pCt., tegen resp. 8, 6,4 en 5,2 in 1955, 1956 en 1957. De geringere toeneming in 1958 wijt genoemd blad aan de betrekkelijk kleine uitbreiding — nl. 1,7 pCt. tegen 3,4 pCt. in 1957 — van het aantal auto's in Amerika. In de rest van de wereld als geheel was de groei van het autopark in 1958 namelijk groter dan het jaar tevoren, nl. 8,8 tegen 8,2 pCt. In tegenstelling tot de „vrije wereld” ligt in de communistische landen het accent in sterke mate op vrachtauto's e.d. volgens schattingen zijn er daar bijna 3,6 mln. vrachtauto's en nauwelijks meer dan 0,9 mln. personenauto's. Ongetwijfeld zal ook op dit stuk vooruitgang plaatsvinden, „but”, merkt genoemd blad wat triomfantelijk op, „this remains a field where the Soviet Union cannot hope to be able to catch up with the U.S.A.”.

Schrijver zet de werkwijze van het Engelse confirming house uiteen, dat het door zijn bereidheid om risico's over te nemen voor financieel zwakke, overzeese importeurs mogelijk maakt goederen in Europa te kopen en het voor de Europese fabrikant acceptabel maakt deze aan hen te leveren. De risico's waar het om gaat zijn: dat documenten niet worden opgenomen, dat na opneming der documenten niet of niet geheel wordt betaald en het politieke risico. Tot slot gaat schrijver in op de vraag, of het niet gewenst is dat in Nederland naast de bestaande handelshuizen confirming houses worden gevestigd. Z.i. zal het voor nieuw gevestigde confirming houses niet eenvoudig zijn zich op redelijk korte termijn een vertrouwenspositie bij importeur en fabrikant te verwerven en de benodigde gespecialiseerde kennis van de overzeese markt op te doen. Meer mogelijkheden biedt z.i. wellicht het entameren van confirming zaken door bestaande handelshuizen.

Het Engelse confirming house is in de handel met overzeese landen — in hoofdzaak landen van het Britse Gemenebest — een belangrijke schakel tussen enerzijds de Europese fabrikant, die een afzetgebied in deze landen wil openen of vergroten zonder daarbij zekere grenzen van risico-acceptatie te willen overschrijden, en anderzijds de overzeese importeur, die wil importeren zonder veelal te beschikken over voldoende middelen om contant te kunnen betalen.

Werkwijze.

Het is gebruikelijk, dat de fabrikant al dan niet via zijn agent een order (indent order) van de importeur krijgt, waarin o.a. is vermeld welk confirming house de bestelling zal confirmeren. Te zelfder tijd zendt de importeur een exemplaar van de order aan het confirming house, dat na acceptatie van de transactie een confirmatie (confirmatory order) aan de fabrikant doet toekomen, waarin o.a. uitvoerige instructies voor verscheping en verzekering worden gegeven. Het is ook mogelijk, dat de importeur de fabrikant in kennis stelt van zijn aan een confirming house gedaan verzoek om de order te confirmeren. Hoe het ook zij, indien het confirming house de order heeft geconfirmeerd, heeft het zich contractueel jegens de fabrikant verbonden deze — na ontvangst van de documenten, welke de goederen representeren — prompt te zullen betalen. Het neemt dus de verplichting van de importeur over om de fabrikant voor de door hem geleverde goederen te voldoen.

Nadat de order overeenkomstig de gegeven aanwijzingen is uitgevoerd, betaalt het confirming house conform zijn verplichting de leverancier het factuurbedrag vermeerderd met kosten van verscheping en verzekering. Vervolgens trekt het op de overzeese importeur een wissel voor het factuurbedrag o.a. verhoogd met de confirmatieprovisie, welke onder invloed van een aantal factoren, zoals de morele standing en de financiële positie van de afnemer, varieert van 2½-5 pCt.

De betalingscondities kunnen zijn uitlevering van de documenten tegen betaling van een op de afnemer getrokken zichtwissel (documents against payment, D/P). Meestal wordt echter een wissel getrokken met een looptijd varië-

Confirming houses¹⁾ in Engeland

rend van 30 tot 120 dagen zicht, welke tegen afgifte van de documenten wordt geaccepteerd (documents against acceptance, D/A-wissel). Het kan de fabrikant onverschillig laten of de importeur al dan niet krediet wordt verleend, omdat zijn risico door de kredietverstrekking niet wordt vergroot. De fabrikant is slechts contractueel aan het hem prompte betaling biedende confirming house gebonden.

Door afgifte der documenten is het confirming house zijn greep op de goederen kwijt. Indien de wissel door een prima bank wordt geaccepteerd, zal de afwikkeling op grond van de D/A-clausule weinig bezwaar opleveren. Anders is dit echter bij acceptatie door de afnemer, omdat in dit geval het insolventierisico niet wordt omgezet in risico op de bank. Het confirming house zal nu moeten beslissen of het op grond van de over de afnemer ontvangen informaties risico's op hem mag accepteren.

Van essentiële betekenis voor het bedrijf der confirming houses is dus een snel werkende en betrouwbare informatiedienst. Voornamelijk worden de informaties verstrekt door lokale bankiers, die vaak persoonlijk contact met de afnemers hebben en mede door hun bereidheid om de betrokkenen krediet te verlenen hun oordeel over de kredietwaardigheid der afnemers tot uitdrukking kunnen brengen. Het is voorts niet ongebruikelijk, dat confirming houses zich op de verhandeling van bepaalde goederen hebben toegelegd of zich hebben geconcentreerd op bepaalde markten. Daardoor hebben zij zich een grote ervaring en gespecialiseerde kennis eigen gemaakt, welke niet alleen bij de importeurs maar ook bij de Europese leveranciers vertrouwen wekken.

Aanvaarding van risico's.

Met welke risico's heeft een confirming house na confirmatie van een order rekening te houden?

Allereerst dient het risico op de overzeese importeur te worden genoemd. Dit kan worden gesplitst in het risico, dat de documenten niet worden opgenomen en het risico, dat na opneming der documenten de betalingsverplichtin-

¹⁾ Voor de toezending van informatiemateriaal ben ik de Economische Afdeling van de Nederlandse Ambassade te Londen zeer erkentelijk.

gen niet of niet geheel worden nagekomen. Worden de documenten niet opgenomen, dan zal een verlies worden geleden, dat echter beperkt blijft tot de kosten van terugzending der betrokken goederen of tot de kosten verbonden aan verkoop elders. Aangezien de fabrikant buiten de contractuele verhouding tussen confirming house en afnemer staat, is verhaal op hem niet mogelijk.

Indien het confirming house op D/A-basis heeft gecontracteerd, kan het bij het achterwege blijven van betalingen geen greep op de goederen meer uitoefenen. Het zal dan met een verlies rekening moeten houden, dat juridisch niet op de leverancier en — gezien de kostbare en tijdrovende procesvoering zonder zekerheid op een gunstige afloop c.q. op de aanwezigheid van te executeren objecten — praktisch niet op de koper kan worden verhaald.

Zowel het risico, dat de documenten niet worden opgenomen, als het risico van niet of niet volledige betaling kan met inachtneming van een eigen risico bij het Export Credits Guarantee Department, een overheidsorgaan dat formeel onder het Engelse Ministerie van Handel ressorteert, of bij de particuliere Trade Indemnity Company worden verzekerd.

Vervolgens moet worden gedacht aan het politieke risico, dat zijn oorsprong vindt in het land van de importeur. Met name dient te worden genoemd het risico, dat transfer van het factuurbedrag als gevolg van politieke factoren (oorlog, overheidsmaatregelen) achterwege blijft. Het laat zich denken, dat het confirming house met de acceptatie van dit — niet voldoende te spreiden — risico bijzonder behoedzaam zal zijn en bij voorkeur niet zonder overdracht van risico tot acceptatie daarvan zal overgaan. Het politieke risico kan worden overgedragen aan het Export Credits Guarantee Department, dat als orgaan van de Staat geschikt is om het politieke risico te dragen.

Het is niet ongebruikelijk dat het confirming house verliezen, welke voortvloeien uit ten tijde van de confirmatie bestaande invoerbeperkingen, al dan niet met risico-overdracht accepteert. Ter beperking van deze risico's zal het confirming house zich op de hoogte dienen te stellen van de in het land van de importeur bestaande invoerbeperkende maatregelen en dienen na te gaan of de importeur in het bezit is van de vereiste invoer- en betalingsvergunningen.

Een voorzichtig confirming house zal in het contract met de fabrikant wellicht een clause (frustration risk clause) doen opnemen, op grond waarvan het van zijn betalingsverplichting is bevrijd, indien de levering der goederen als gevolg van niet bij het confirming house of bij de importeur gelegen oorzaken niet mogelijk is. Dit is bijv. het geval, indien de verleende invoervergunning na verzending wordt ingetrokken.

Het koersrisico kan worden uitgesloten door van de importeur betaling te eisen in de valuta van het land, waarin het confirming house is gevestigd. Indien de goederen niet in Engeland zijn geproduceerd en in derde valuta moeten worden betaald, zal dekking tegen het koersrisico worden gezocht door afsluiting van een valutatermijntransactie.

Voor- en nadelen.

De voordelen, welke aan de inschakeling van een confirming house zijn verbonden, vloeien voort uit zijn functie van schakel tussen fabrikant en importeur.

Allereerst is het voor de fabrikant van betekenis, dat het risico op de overzeese importeur kan worden omgezet in een risico op een in Engeland gevestigd, goed aangeschreven confirming house, dat hem onder bepaalde omstandig-

heden eveneens van politieke risico's kan bevrijden. Belangrijk is het voorts, dat het krediet aan de importeur niet door de fabrikant maar door het confirming house wordt verstrekt. De fabrikant kan aldus de hem ten dienste staande middelen gebruiken voor de uitvoering van zijn eigenlijke taak, de productie.

Doordat de aan de levering verbonden kosten niet evenredig met de omzet stijgen, maar naar verhouding tot de omvang van de omzet geringer worden, is het wellicht voor een confirming house mogelijk op de duur deze kosten te reduceren. Hierdoor en mede door combinatie van orders mogelijk geworden vermindering van kosten zou het confirming house concurrerende prijzen op de overzeese markt kunnen berekenen.

Met verlaging van kosten is niet alleen de fabrikant, maar ook de — meestal weinig kapitaalcrachtige — overzeese importeur gebaat. Het confirming house dient voorts het belang van de importeur, omdat het de verzending en verzekering der goederen verzorgt en als zijn vertegenwoordiger contact met de fabrikant onderhoudt, ten einde zijn overzeese cliënt van de marktontwikkelingen op de hoogte te houden.

Belangrijk is voorts het feit, dat het confirming house de importeur krediet verleent. Zonder het hem verstrekte krediet, dat elders wellicht moeilijk te verkrijgen zou zijn, is de importeur in het algemeen niet in staat aan zijn afnemers het door hen gevraagde krediet te geven. De middelen voor deze kredietverlening worden gedeeltelijk door het confirming house zelf, maar voor een veel belangrijker deel verschaft door de banken, discount houses of andere financiële instellingen, bij wie de op de importeurs getrokken wissels, al dan niet gedekt door een kredietverzekering, worden verdisconteerd.

De belangrijkste dienst, welke het confirming house de importeur bewijst, is echter gelegen in zijn bereidheid om risico te aanvaarden. Hierdoor wordt de Europese markt ontsloten. Aldus wordt de importeur, die veelal bij de Europese fabrikant een onbekende is, in staat gesteld de door hem begeerde goederen te verwerven.

In zijn bemiddelende positie tussen fabrikant en importeur vindt het confirming house tevens zijn beperking.

In het algemeen zou kunnen worden gesteld, dat als gevolg van de inlassing van een schakel op de weg, welke de goederen van producent naar consument moeten afleggen, de kans op stagnatie bij de afwikkeling van de transactie enigszins is toegenomen. Het kan bijv. voorkomen, dat de fabrikant de hem door het confirming house gegeven instructies voor fabricage, verzending en verzekering niet geheel correct heeft uitgevoerd.

Nog een ander punt verdient de aandacht. Zijn functie van vertegenwoordiger van de importeur brengt met zich, dat het confirming house de belangen van zijn overzeese cliënt primair stelt. In principe is het mogelijk, dat het confirming house — indien zulks het belang van de importeur ten goede zou komen — buiten Engeland geplaatste orders confirmeert. Hieruit volgt, dat de bevordering van de export secundair is. Dat de Engelse confirminghouses niettemin belangrijke diensten aan de export van hun land bewijzen, is het gevolg van toevallige omstandigheden en vloeit niet voort uit oorzaken, welke bij deze instellingen zelf zijn gelegen. Zo bijv. de grote gevarieerdheid van het Engelse exportpakket, waardoor het bestellen van goederen bij de Engelse industrie in sterke mate wordt bevorderd. Daarbij komt, dat de landen van het Britse Gemenebest uit traditionele overwegingen min of meer op Engelse pro-

dukten zijn ingesteld, hetgeen eveneens de export stimuleert. Indien de benodigde goederen buiten Engeland zouden moeten worden besteld, dragen de preferentiële tarieven er toe bij, dat de aankoop bij voorkeur in de landen van het Gemenebest plaats vindt.

De soms weinig gekapitaliseerde confirming houses worden voortdurend geconfronteerd met de risico's, welke zij van de fabrikanten hebben overgenomen. Omdat de financiële positie van de importeurs vaak zwak is, bestaat de reële kans, dat zelfs een geringe daling van de marktprijs tot betalingsmoeilijkheden zal leiden. De verliezen, welke hieruit voortvloeien, komen voor rekening van de confirming houses. Uit een oogpunt van risico-overneming zou het niet onredelijk zijn, indien het risico verbonden aan de aan importeurs verstrekte kredieten door de lokale bankiers zou worden gedragen, die beter dan wie ook het betrokken kredietrisico kunnen beoordelen.

Samenvatting en slotbeschouwing.

Het Engelse confirming house maakt het door zijn bereidheid om risico's over te nemen voor financieel zwakke, overzeese importeurs mogelijk goederen in Europa te kopen en voor de Europese fabrikant acceptabel deze aan hen te leveren. Welke risico's in feite worden overgenomen zal de fabrikant terdege moeten onderzoeken om later niet voor onaangename verrassingen te worden geplaagd.

Tot slot kan de vraag worden gesteld of het niet wenselijk is, dat in Nederland naast de bestaande handelshuizen confirming houses worden gevestigd. Bij de beantwoording van deze vraag is enige voorzichtigheid op haar plaats. Zo-

als uiteengezet staat bij het confirming house het belang van zijn cliënt voorop en het is dan ook de vraag of een confirming house meer dan het bestaande handelshuis de export zal bevorderen. Daarbij komt, dat het voor nieuw gevestigde confirming houses geen eenvoudige taak is zich op redelijk korte termijn een vertrouwenspositie bij importeur en fabrikant te verwerven en de benodigde gespecialiseerde kennis van de overzeese markt op te doen, welke elementen voorwaarden zijn voor het entameren van confirming zaken. Men zal zich verder moeten afvragen of de Europese fabrikant en de overzeese importeur zich in belangrijke mate van de diensten van het confirming house zullen blijven bedienen. Anders gezegd, zal de ontwikkeling misschien niet zo zijn, dat importeurs op de duur filialen in Europa gaan oprichten en Europese fabrikanten — al of niet met risico-overdracht aan hun nationale kredietverzekeringsmaatschappijen — wat meer risico zullen aavaarden?

Iets anders zou het zijn, indien bestaande handelshuizen zich tevens met confirming zaken zouden bezighouden. Met het oog op het voor Nederland reserveren van deviezenwinst en confirmatieprovisie zou een toeneming van de belangstelling voor confirming zaken reële grond hebben. Het accepteren van confirming zaken zou echter het accepteren van aanzienlijke risico's met zich brengen, iets waartegen de financiers van confirming zaken zich zullen verzetten. Aangezien met name het politieke risico niet door particuliere ondernemingen kan worden gedragen, is dekking daarvan bij de Nederlandsche Credietverzekering Maatschappij N.V. te Amsterdam in principe mogelijk.

Amsterdam.

Dr. W. J. FORD.

Werkgelegenheid en werkloosheid in de Verenigde Staten

De Amerikaanse industriële produktie heeft in februari 1959 voor het eerst weer het hoogtepunt van vóór de recessie bereikt (augustus 1957) en is sindsdien regelmatig verder toegenomen. Daarmee is een eind gekomen aan de derde conjuncturele inzinking die zich daar sinds de oorlog heeft voorgedaan (zie de grafiek). De werkloosheid is echter nog vrij aanzienlijk (in mei jl. 4,9 pCt. van de totale civiele beroepsbevolking). Tot op zekere hoogte is dit begrijpelijk, omdat in een expanderende economie door de recessie heen het aanbod van arbeid en de arbeidsproductiviteit verder toenemen.

Wat de werkgelegenheid betreft is de recessie dus eigenlijk nog niet ten einde op het moment dat het vorige hoogtepunt wordt bereikt. Ook tijdens de recessies van 1948-1950 en 1953-1955 deed zich dit verschijnsel voor. De vraag of het ditmaal van bijzondere omvang is kan het beste worden beantwoord aan de hand van een cijfermatige vergelijking van de drie na-oorlogse recessies (zie tabel 1 op blz. 544). Daarbij wordt gemakshalve de recessieperiode gesteld op het tijdsverloop tussen de maand voorafgaande aan de aanvang der produktiedaling in de industrie en de maand waarin dit niveau van vóór de recessie weer wordt bereikt of overschreden.

Uit deze vergelijkende cijfers blijkt dat het werkloosheidsbeeld van de laatste recessie in het algemeen niet

ongunstig afsteekt bij dat van de vorige recessies. Zelfs is het werkloosheidspercentage aan het eind van de laatste recessie het beginpeil dichter genaderd dan in de beide andere gevallen (het ongunstig verschil is 1,8 tegen resp. 2,0 en 2,4). Zo gezien is er dus weinig reden om de recessie 1957-1959 als een bijzondere boosdoener op het gebied der werkgelegenheid te beschouwen. Eerder is het uitgangsniveau van 4,3 pCt. als hoog aan te merken. Inderdaad is de periode tussen de recessies 1953-1955 en 1957-1959 er geen van uitgesproken hoogconjunctuur geweest. De industriële produktie heeft gekwakkeld tussen 100 (laagste punt) en 106 (hoogste punt) en is dus nauwelijks uitgekomen boven het peil van vóór de recessie 1953-1955. Toen waren er, vooral onder invloed van de sterk stijgende wapeningsuitgaven, twee jaren met voor Amerikaanse begrippen minimale werkloosheid: 1952 met 2,7 pCt. en 1953 met 2,5 pCt.¹⁾ Daarna is de groei eruit.

De restrictieve monetaire politiek van de federale Overheid, welke gericht is tegen de voortdurende prijsstijging, heeft vermoedelijk vooral remmend gewerkt. Verder is er

¹⁾ Daar de Amerikaanse werkloosheidscijfers berusten op enquêtering en de Europese veelal op gegevens van arbeidsbureaus of ondersteuningskassen, mag worden aangenomen dat de Amerikaanse werkloosheid statistisch wat hoger uitvalt dan de Europese.

TABEL 1.

Vergelijking na-oorlogse recessies in de Verenigde Staten

	Duur	Max. daling ind. produktie in procenten	Gem. daling ind. produktie in procenten	Max. werkl. percentage	Gem. werkl. percentage	Werkl. percentage 1 mnd. vóór recessie	Werkl. percentage 1 mnd. na recessie
dec. 1948-apr. 1950	17 mnd.	17	8	7,7	6,1	3,9	5,9
aug. 1953-apr. 1955	20 mnd.	10	7	6,2	5,1	2,5	4,9
sept. 1957-jan. 1959	17 mnd.	13	6	7,6	6,1	4,3	6,1

De indexcijfers der industriële produktie en de werkloosheidspercentages zijn gecorrigeerd voor seizoensinvloeden.

De cijfers betreffende het werkloosheidspercentage van vóór 1957 zijn welwillend ter beschikking gesteld door het Office of Business Economics van het U.S. Department of Commerce. Doordat voor deze cijfers over vroegere jaren de definitie iets afweek van de thans gebruikte, zijn zij door schrijver dezes herleid aan de hand van het relatieve verschil in januari 1957, voor welke maand de percentages volgens beide definities zijn gegeven.

De daling van de industriële produktie is gemeten t.o.v. de laatste maand vóór de recessie.

op verschillende punten een sterk toenemende buitenlandse concurrentie waar te nemen. Bij deze beperkende factoren van de vraagkant komt nog de invloed van de produktiviteitsstijging (o.a. door voortgaande automatisering), die het mogelijk maakt om hetzelfde (in ieder geval het in omvang weinig stijgende) werk met steeds minder mensen af te doen. Overigens is, althans in de industrie, ook deze expansie in de laatste jaren vertraagd. Van 1947 tot 1953 steeg de arbeidsproductiviteit per manuur in de industrie met gemiddeld 3,2 pCt. per jaar, van 1953 tot 1957 (twee conjunctureel vergelijkbare jaren) met 2,6 pCt.

Deze positieve correlatie tussen produktiestijging en produktiviteitsstijging is een bekend verschijnsel. De toeneming van de industriële produktiviteit is in de laatste jaren nog groot genoeg om bij de betrekkelijk stagnerende vraag naar eindprodukten een zekere daling van de vraag naar arbeid in de industrie te veroorzaken. Nemen we hiervoor opnieuw de uit conjunctureel oogpunt geschikte vergelijkingsjaren 1953 en 1957, dan blijkt de werkgelegenheid voor onzelfstandigen in de industrie in deze 4 jaren met 2,8 pCt. te zijn afgenomen. Hiertegenover neemt de totale beroepsbevolking jaarlijks gemiddeld met 1,3 pCt. toe. Daar ook de werkgelegenheid in land- en mijnbouw geleidelijk afneemt, moet als het goed is de dienstensector alles opvangen. Hoe ver deze structuurverandering al is voortgeschreden en in welke mate deze ontwikkeling nog steeds aan de gang is, blijkt uit tabel 2.

TABEL 2.

Samenstelling werkende onzelfstandige beroepsbevolking (incl. boeren) in de Verenigde Staten (procenten van het totaal)

Jaren	Primair (land- en mijnbouw)	Secundair (industrie excl. openbare nutsbedrijven)	Tertiair (diensten incl. openbare nutsbedrijven)	Totaal
1947-1949	17,4	32,9	49,7	100
1950-1952	15,0	34,0	51,0	100
1953-1955	13,2	34,4	52,4	100
1956-1958	12,2	33,2	54,6	100

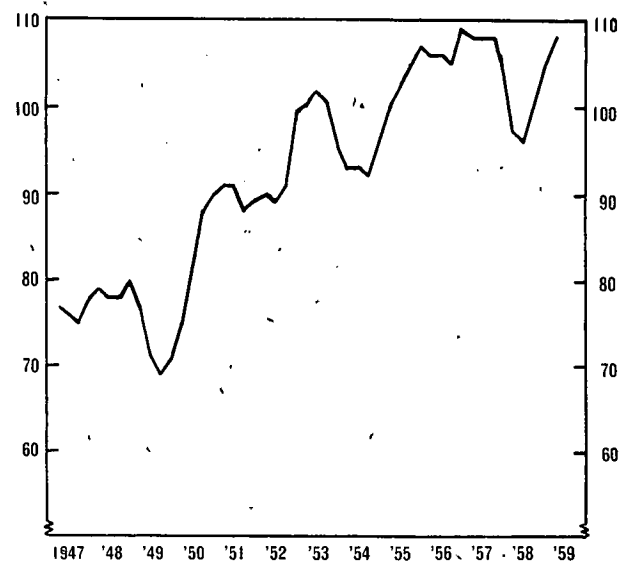
Binnen de tertiaire sector komt de uitbreiding van de werkgelegenheid in hoofdzaak van de Overheid en de persoonlijke diensten. Het absorptievermogen van de zakelijke diensten (openbare nutsbedrijven, vervoer, handel en bankwezen) neemt slechts in geringe mate toe. Ook hier werkt de arbeidsbesparende automatisering (met name in de administratie).

Een andere mogelijke bijdrage tot de vermindering der werkloosheid zou kunnen bestaan in een verkorting van de arbeidstijd. Deze is echter reeds laag (in de industrie ca. 40 uur per week) en vertoont in de laatste 12 jaar geen trendmatige daling meer. Er zijn slechts conjunctureel schommelingen te constateren van maximaal één uur per week naar weerskanten.

Dit alles neemt niet weg dat voorlopig de toenemende binnenlandse vraag gunstige perspectieven biedt voor de binnenlandse werkgelegenheid. In de laatste maanden daalt het werkloosheidspercentage (na seizoencorrectie) regelmatig met bijna $\frac{1}{2}$ pCt. per maand. Een tegenwerkende invloed op dit punt is dat een steeds groter deel van de Amerikaanse vraag naar industriële artikelen zich richt op buitenlandse produkten²⁾. Het is dan ook zeker niet toevallig dat de industriële werkloosheid relatief het hoogst en het hardnekkigst is in twee sectoren die in bijzondere mate de toenemende buitenlandse concurrentie op de eigen markt te verduren hebben: auto's (Europese concurrentie) en textiel (Japanse concurrentie).

GRAFIEK.

Algemene index Amerikaanse industriële produktie (excl. bouw; 1953 = 100; voor seizoen gecorrigeerd)

Deze toenemende invoer van industriële eindprodukten, die zelfs tijdens de laatste recessie voortduurde, is blijkbaar naast de restrictieve overheidspolitiek en de relatief sterke stijging van de beroepsbevolking en de produktiviteit nog een factor die ongunstig inwerkt op de Amerikaanse werkgelegenheid. Denken we echter aan het in- en uitvoerargument, dan betekent de toeneming der dollarontvangsten door Amerika's leveranciers tegelijk een mogelijkheid van meer uitvoer. In feite heeft de sterke stijging van de Amerikaanse invoer van industriële eindprodukten, die in de laatste jaren heeft plaatsgevonden, een belangrijke bijdrage geleverd tot het herstel van de convertibiliteit

²⁾ Zie hierover W. Tims: „De recente ontwikkeling van de Amerikaanse invoer”, in „E.-S.B.” van 24 juni 1959.

der Europese valuta's en de daarmee verbonden beëindiging van de discriminatie tegen de dollar. Wanneer de Europese conjunctuur zich verder herstelt zal de Amerikaanse uitvoer en dus de Amerikaanse werkgelegenheid hiervan naar alle waarschijnlijkheid een positieve invloed ondergaan.

Tot zover over de voornaamste krachten die nu en in de nabije toekomst inwerken op de vraag naar arbeid in de

Verenigde Staten. Voor zover thans kan worden gezien is het niet waarschijnlijk dat er een nieuwe periode van volledige werkgelegenheid naar Europees begrip voor de deur staat. Anderzijds lijkt er geen reden om te veronderstellen dat het herstel van de werkgelegenheid tot het peil van vóór de recessie deze keer meer tijd in beslag zal nemen dan bij voorgaande gelegenheden het geval was.

's-Gravenhage.

F. HARTOG

Amerikaanse petroleumperikelen

De olie-importen.

Hieronder is een overzicht afgedrukt van de petroleumproductie over de jaren 1953 t/m 1957 in de voornaamste zes olie-wingebieden in de wereld. Het verschaft ons een goed inzicht in de positie welke de vroeger zo petroleumrijke Verenigde Staten daarbij innemen.

	1953	1954	1955	1956	1957	Toeneming in pCt.
	(in mln. ton)					
Verenigde Staten ..	343,61	338,31	362,72	383,13	383,84	11,6
Venezuela	92,60	99,41	113,21	129,10	145,40	57,0
Kuwait	43,29	47,72	54,76	54,99	57,28	} 43,4
Saoedi-Arabië	41,38	46,87	47,47	48,71	48,87	
Irak	28,18	30,67	33,69	31,34	21,94	
Iran	1,32	2,99	16,16	26,51	35,53	
Wereldtotaal	678,20	708,75	795,26	868,93	913,30	
Verenigde Staten in pCt. van het wereldtotaal a) ..	50,7	47,6	45,7	44,1	42,1	

a) Over 1958 liep dit percentage van de Verenigde Staten nog meer terug.

Uit dit overzicht blijkt, dat de Amerikaanse petroleumproductie procentueel minder is toegenomen dan die in de andere genoemde landen en dat de productie in de Verenigde Staten sedert 1953 beneden de helft van de wereldproductie blijft.

Dit is niet het enige probleem waarmede men in dit land op petroleumgebied heeft te worstelen. Aan de leiders der petroleumindustrie dringen zich velerlei problemen op. Hoe vaak is er bijv. al niet gesproken over een dreigende uitputting der Amerikaanse petroleumreserves! De pessimisten hebben tot dusverre geen gelijk gekregen, maar toch wordt bij het voeren van het petroleumbeleid met deze mogelijkheid ter dege rekening gehouden. Men voert in het algemeen een voorzichtiger politiek en richt het oog op andere mogelijkheden, zoals de winning van diepzee-olie en van olie uit leisteen. Doch daarnaast streeft men naar de verkrijging van olieconcessies buiten de grenzen van het eigen land, met name in Venezuela en in Saoedi-Arabië, Kuwait enz. De Amerikanen hebben met dit laatste reeds grote successen geboekt en aanzienlijke hoeveelheden in het buitenland gewonnen olie naar het moederland vervoerd, zeer ten ongerieve van de uitsluitend in Amerika werkende petroleummaatschappijen. Vandaar een felle strijd tussen laatstbedoelde maatschappijen en die welke ook operaties in het buitenland verrichten.

¹⁾ De botsingen tussen de hierbedoelde maatschappijen dateren nl. niet van vandaag of gisteren. Wij mogen daarvoor herinneren aan de brochure „Facts about oil imports”, 15 april 1953, en aan een artikel in „The Lamp”, 1953, no. 2, beide uitgaven van de Standard Oil Company (N.J.). Maar wij houden ons nu maar aan meer recente gegevens.

Harvey O'Connor wijdt er in zijn boek „The Empire of Oil” (1955) uitvoerige en interessante beschouwingen aan ¹⁾. Deze auteur weet ons o.a. mede te delen, dat de invoer in 1947 8 pCt. van de binnenlandse productie bedroeg, in 1951 12 pCt. en in 1955 bijna 15 pCt. De zgn. onafhankelijke maatschappijen stelden zich hiertegen met kracht te weer en drongen er o.a. bij het Amerikaanse Congres op aan dat de invoer zou worden beperkt tot 10 pCt. van de binnenlandse productie. Het leek er op een bepaald ogenblik op dat een zodanige bepaling zou worden opgenomen in het buitenlandse handelsprogramma, waarvan de uitvoering in handen is gelegd van de President. Doch toen kwamen de grote maatschappijen met de toezegging, dat de invoeren niet zouden uitgaan boven die van 1954. Hiermede gingen de andere deelnemers aan de moeizame onderhandelingen ten langen leste akkoord.

Veel succes heeft deze overeenkomst nochtans niet gehad met als gevolg dat opnieuw gespannen verhoudingen ontstonden. Ingrijpen vanwege de Amerikaanse Regering kon nu niet uitblijven en dit te minder omdat de crisis met het Suezkanaal had aangetoond, dat de aanvoer van olie uit het buitenland niet onder alle omstandigheden blijkt te zijn gewaarborgd. Er zou dus een groot gevaar kunnen intreden voor de handhaving van 's lands veiligheid, als het zoeken naar nieuwe bronnen in het land zelf sterk zou moeten worden ingekrompen ten gevolge van te grote invoeren.

President Eisenhower stelde een speciale commissie in, welke het voor en tegen van olie-importen moest onderzoeken. Deze commissie adviseerde hem, de olie-importen aan beperkingen te onderwerpen nu gebleken was dat vier in aanmerking komende grote maatschappijen niet tot samenwerking hadden kunnen geraken inzake een vrijwillige beperking der importen. De President legde inderdaad beperkingen op; deze sorteerden wel enig effect, maar het betrof slechts een tijdelijke regeling. Het probleem blijft dus aan de orde en de oplossing wordt er niet gemakkelijker op, nu de Verenigde Staten bovendien nog worstelen met een geheel ander probleem, nl. dat van de opgehoopte voorraden olie- en olieprodukten. De Verenigde Staten hadden ook om deze reden hun productie moeten inkrimpen, dit terwijl de wereldproductie bleef stijgen. Men hoopt eerlang tot meer normale verhoudingen te geraken en daarmee de positie van de olie-industrie belangrijk te kunnen versterken.

Zo werd het eind 1957. Partijen in het slepende conflict hadden zich vrij rustig gehouden, maar toch liet men er geen twijfel over bestaan, dat het zou moeten worden uitgevochten. Van de drie grote problemen, waarvoor de olie-industrie in 1958 zou worden geplaatst: handhaving van belastingvrijdom, intrekking van de federale controle over

de gasproductie, en de olie-importen, was en bleef het laatste het voornaamste. Aldus een uitspraak van Gordon Simpson, President van de Independent Petroleum Association of America. Want de strijd is niet beslist met de tijdelijke maatregel van President Eisenhower. Deze moet ook met andere omstandigheden rekening houden. Immers, met beperking van de invoeren dupeert men de produktielanden en brengt men de goede betrekkingen met die landen in gevaar. Ook deze medaille heeft, naar men ziet, dus twee kanten.

Er is echter nog een facet aan deze zaak, dat wij wat nader willen bezien. Loopt de produktie terug omdat er belangrijk hoeveelheden olie worden ingevoerd, of komt het veeleer daardoor, dat er geen voldoende kapitaal beschikbaar komt om de exploratiewerkzaamheden te kunnen financieren? Als dit laatste het geval mocht zijn, hoe moet dit dan worden verklaard?

Aardgas en olie-importen.

Om op deze vragen een bevredigend antwoord te kunnen geven, moeten wij eraan herinneren dat zich in de Verenigde Staten een merkwaardige ontwikkeling op petroleumgebied heeft voorgedaan. Zij wordt in de knappe studie van The Chase Manhattan Bank, New York, november 1958, duidelijk tot uitdrukking gebracht ²⁾. Wij hebben hierbij meer in het bijzonder het oog op de grote vlucht die het verbruik van aardgas in de Verenigde Staten heeft genomen sinds het ogenblik, dat in de oorlogsjaren de prijzen van steenkool en olie sterk opliepen en weldra boven die van aardgas kwamen te liggen ³⁾.

Wel werd reeds vóór de oorlog in sommige streken van de Verenigde Staten aardgas gebruikt als energiebron, naast steenkool, olie en waterkracht, doch het gebruik van aardgas was sterk aan de vindplaatsen gebonden, aangezien het transport van het gas over grote afstanden economisch niet verantwoord was. Het gas, dat bij het aanboren van olielagen naar de aardoppervlakte kwam, liet men daarom veelal in de lucht ontdwijken, althans indien hiervoor ter plaatse geen aanwendingsmogelijkheid was. De produktie- inclusief transportkosten van de andere energiebronnen, zoals steenkool en olie, waren toen zo laag, dat — zoals gezegd — het aardgas buiten de vindplaatsen niet in prijs kon concurreren met de traditionele energiebronnen.

Ondanks deze handicap werd in 1939 toch nog 11,6 pCt. van het totale Amerikaanse energieverbruik gedekt door aardgas. De absolute en de relatieve toename van de toepassing van gas heeft in de periode 1939 t/m 1948, zo lezen wij verder in de genoemde Nederlandse brochure, een zeer belangrijke verschuiving teweeg gebracht in het energieverbruik in de Verenigde Staten, zoals duidelijk blijkt uit onderstaande cijfers inzake het relatief aandeel in het energieverbruik.

	1920	1939	1948
		(in pCt.)	
Antraciet	11,6	6,1	4,2
Bitumineuze steenkool	66,3	44,9	42,4
1. Steenkool	77,9	51,0	46,6
2. Petroleum	13,6	33,8	35,1
3. Aardgas	4,3	11,6	14,3
4. Waterkracht	4,2	3,6	4,0
	100,0	100,0	100,0

²⁾ „Future growth of the world petroleum industry”.

³⁾ Zie: „De Amerikaanse aardgas-industrie”, brochure van De Rotterdamse Bank N.V. en Labouchère & Co., N.V., 1950.

Keren wij nu terug tot de Amerikaanse studie, dan blijkt ons dat daarin onderscheid wordt gemaakt tussen het gebied waar olie geen concurrentie ondervindt van andere brandstoffen, zijnde 60 pCt. van de totale hoeveelheid, en andere sectoren. Landbouw en transport aan de ene kant en industrie en verwarming aan de andere (gebruik dus door particulieren). Ter verduidelijking moge eraan worden herinnerd, dat in 1955 in 25 mln. Amerikaanse gezinnen op aardgas werd gekookt en 15 mln. Amerikanen hun woning door aanwending van aardgas verwarmden. En nu zien wij dat het aardgas in de laatstgenoemde sectoren een stevige voorsprong heeft gekregen op de olie, welke voorsprong, naar wordt verwacht, in de komende 10 jaar nog groter zal worden. De cijfers betreffende de punten 1 t/m 4 over 1957 in deze vrije sectoren waren resp. 37, 24, 34 en 5 pCt.; over 1967 verwacht men deze cijfers: 32, 25, 38 en 5 pCt. Het verbruik van aardgas steeg derhalve van 14,3 pCt. in 1948 tot 34 pCt. in 1957 en zal nog meer toenemen ⁴⁾.

En nu de consequenties van deze ontwikkeling. Die zijn, kort en goed, dat, als het gas met zijn betrekkelijk lage winstmogelijkheden ⁵⁾ desalniettemin de olie blijft verdringen, er in de toekomst geen voldoende kapitaal beschikbaar zal komen voor de opsporing van nieuwe olievindplaatsen, om de eenvoudige reden dat redelijke winstmogelijkheden voor de oliemaatschappijen zijn komen te ontbreken. De aardbodem — aldus het Amerikaanse rapport — levert geen nieuwe reserves tenzij er naar wordt gezocht. En het zoeken zal niet plaatsvinden tenzij er zich een redelijke winstmogelijkheid voordoet. Daarop laat men dan volgen dat in de laatste vijf jaar de gevonden reserves reeds geleidelijk zijn afgenomen en dat er in 1957 zelfs minder olie gevonden werd dan in de raffinaderijen werd geproduceerd.

Dit ziet er op zich zelf al reeds weinig gunstig uit, maar er komt nog bij dat de winningskosten aanmerkelijk zijn toegenomen, zodat mislukte boringen dubbel zwaar tellen. De animo voor kostbare exploratiewerkzaamheden gaat er dus wel af, temeer nu de ernstige concurrentie van het gas en — zeggen anderen — de aanvoer van goedkope overzeese olie het zoeken naar olie in de Verenigde Staten toch al tot een hachelijke onderneming hebben gemaakt.

In dit moeilijke tijdsgewricht valt het besluit van President Eisenhower tot een hernieuwde beperking van de olie-importen in zijn land, over welk besluit zowel in de pers als in de regeringsbureaus in verschillende landen zoveel te doen is geweest ⁶⁾. Ook van de zijde der olie-importerende maatschappijen is erop gezonden dat voor andere landen de beschuldiging van de hand als zouden importen de voornaamste oorzaak zijn van de geringe vraag naar in Amerika zelf ge-

⁴⁾ Amerikaanse brochure, grafiek, blz. 18.

⁵⁾ „The problem arises from the fact that natural gas is subject in various forms of governmental regulation which bear upon price at both the points of production and consumption”, blz. 12. Hiertegen richtte zich ook de heer Gordon Simpson (zie boven).

⁶⁾ Ook Nederland heeft van zijn diepe teleurstelling doen blijken. Vooral Canada dat zich toch al sterk verongelijkt achtte door de economische politiek van zijn machtige zuiderbuur, heeft zich hierbij krachtig laten gelden.

Het optreden dezer landen is niet zonder uitwerking gebleven: een kleine 1½ maand geleden immers werden de hierbedoelde beperkingen voor Canada en Mexico buiten werking gesteld, terwijl werd toegezegd dat voor andere landen in het Westelijk halfrond een meer bevredigende regeling zou worden nagestreefd (1 mei 1959).

wonnen olie. Zij brengen onder de aandacht dat aardgas de grootste concurrent voor olie is en een steeds grotere concurrent wordt. De verkopen van aardgas zijn in 20 jaar vervijfvoudigd en sinds 1950 verdubbeld.

Deze korte aantekeningen mogen voldoende worden geacht om duidelijk te doen worden, dat de Verenigde Staten

zich ten aanzien van de petroleum- en de aardgasvoorziening voor een wel heel moeilijk probleem zien geplaatst, welks oplossing niet direct voor de hand ligt. De verdere ontwikkeling van een en ander dient dan ook met meer dan gewone belangstelling te worden gevolgd.

Haarlem.

F. S. NOORDHOFF.

AANTEKENING

De monetaire verhoudingen in Nederlands Nieuw-Guinea

De monetaire verhoudingen in Nederlands Nieuw-Guinea worden voor een belangrijk gedeelte aangegeven door de betalingsbalans. Deze laat zich naar de aard der transacties als volgt ontleden ¹⁾:

Betalingsbalans Nederlands Nieuw-Guinea 1957

	Credit	Debet
	(in mln. gld.)	
Lopende posten		
Goederen		
Exporten	7,8	
Importen		65,8
Diensten en andere lopende posten		
Scheepvaart en luchtvaart	—	6,5
Andere bedrijven	8,1	1,8
Reizigersverkeer	0,1	2,5
Andere lopende posten (incl. diverse overheidsontvangsten resp. -betalingen)	13,2	10,3
Incidentele posten		
Spaargelden e.d. incl. postwisselverkeer	2,8	10,9
Rijksbijdrage	67,4	—
Valutatransacties en interne overboekingen	53,1	54,7
Totaal	152,5	152,5

Daar het belangrijkste particuliere bedrijf van Nederlands Nieuw-Guinea, de aldaar werkende oliemaatschappij, krachtens een met het Gouvernement gesloten overeenkomst een onafhankelijke deviezenpositie heeft, wordt de betalingsbalans gepubliceerd exclusief de niet over Nederland via de bank lopende betalingen van deze maatschappij. Van welk een grote betekenis deze particuliere maatschappij voor de monetaire verhoudingen van het land is, moge afgeleid worden uit het verschil tussen de betalings- en de handelsbalans, welke laatste *inclusief* de transacties der oliemaatschappij wordt gepubliceerd. Op de handelsbalans paraisseert nl. voor 1957 de import voor f. 115 mln. en de export voor f. 29 mln. ²⁾ in plaats van voor f. 66 mln. resp. f. 8 mln., zoals de betalingsbalans aangeeft.

Opmerkelijk voor de betalingsbalans is dat de belangrijkste post wordt ingenomen door de rijksbijdrage van Nederland. Hierbij zij aangetekend dat deze post door overlapping van voorafgaande jaren niet altijd gelijk is met die op de begroting. Voor 1957 bedroeg de betreffende begrotingspost bijv. f. 66 mln., terwijl wij op de betalingsbalans f. 67,4 mln. aantreffen. Er is daarenboven nog een ander verschil: in Nederland werkt men op de begrotingen met Nederlandse guldens en in Nieuw-Guinea op de betalingsbalans met Nieuw-Guinea-guldens. Nu is dit verschil echter

minimaal, want deze twee guldens zijn nagenoeg aan elkaar gelijk.

Heeft men in Nederland nog wel eens moeite om bij een willekeurige bank Nederlandse guldens te ruilen tegen Nieuw-Guinea-guldens, in Nieuw-Guinea kan men zijn Nederlands geld aan elk postkantoor tegen Nieuw-Guinea-valuta omwisselen, ongeveer tegen parakoers. Bij remises naar Nederland wordt ook met deze koers gerekend. Voor dergelijke geldzendingen bestaan echter wel enkele beperkingen.

Hoewel formeel de Nieuw-Guinea-gulden dus nagenoeg gelijk is aan de Nederlandse — afgezien van kleine koersschommelingen en van een omwisselingsmarge — is deze gelijkheid in feite meer te vinden ten aanzien van de buitenwaarde dan ten aanzien van de binnenwaarde van het geld. Daar de prijzen in Nederlands Nieuw-Guinea hoger liggen dan in Nederland, is de binnenwaarde van de Nieuw-Guinea-gulden kleiner dan die van de Nederlandse. Teneinde dit nader te preciseren dienen wij de kosten van levensonderhoud met elkaar te vergelijken. In verband met het grote verschil in leefwijze in beide landen en het verschil in de betreffende goederenpakketten is dit uiteraard een precair onderwerp. Toch is m.i. wel een globaal cijfer te geven, dat echter niet meer dan als een richtsnoer moet worden beschouwd.

Wanneer wij dit voor ogen houden, kunnen wij m.i. de binnenwaarde van de Nieuw-Guinea-gulden op 60 - 65 pCt. van die van de Nederlandse stellen. Het verschil in binnen- en buitenwaarde wordt veroorzaakt doordat de N.N.-G.-gulden zijn *buitenwaarde* verkrijgt door de vaste koppeling aan de Nederlandse gulden, met het gevolg dat daardoor de N.N.-G.-gulden geliëerd is aan het Westeuropese betalingsstelsel. De *binnenwaarde* daarentegen is enigszins uitgehold doordat een betrekkelijk ruime geldcirculatie staat tegenover een tamelijk beperkt aanbod van goederen, die in weinig concurrerende verhoudingen worden aangeboden. Indien er meer goederen en in groter verscheidenheid op de markt zouden worden gebracht, zou dit de binnenwaarde van de N.N.-G.-gulden ten goede komen.

Van de totale hoeveelheid geld in circulatie, in 1957 f. 25,7 mln., bestond f. 21,6 mln. uit chartaal geld en f. 4,1 mln. uit giraal geld ³⁾. Het chartaal geld bestaat uit muntbiljetten, munten en schelpengeld.

De muntbiljetten zijn *Nieuw-Guinea*-muntbiljetten, uit-

¹⁾ Cijfers ontleend aan het „Rapport inzake Nederlands Nieuw-Guinea over het jaar 1957, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73e van het Handvest”, blz. 75.

²⁾ Idem, zie Bijlagen XXIV en XXVII.

³⁾ Gegevens ontleend aan het „Rapport inzake Nederlands Nieuw-Guinea over het jaar 1957, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73e van het Handvest”, blz. 73.

gegeven door het Gouvernement van Nederlands Nieuw-Guinea, en dus geen bankbiljetten, uitgegeven door een centrale bank. Het gebiedsdeel bezit namelijk geen eigen circulatiebank. De Gouvernementsdienst van Financiën regelt er, in samenwerking met de enige particuliere bank die er is, de geldcirculatie.

Als muntgeld circuleert Nederlandse pasmunt. Het feit dat deze pasmunt zowel in Nieuw-Guinea als in Nederland gebruikt kan worden, heeft tot gevolg dat de pasmunt bij het publiek soms iets meer in trek is dan de alleen maar in Nederlands Nieuw-Guinea gangbare muntbiljetten. Deze pasmunt is hierdoor soms ietwat schaars. Het is mij ten minste meer dan eens overkomen, dat men het in een winkel deed voorkomen alsof men geen klein geld terughad, terwijl ik dan later in een hoekje achter de toonbank bakjes vol met blijkbaar gehamsterde kwartjes en dubbeltjes zag staan!

Als schelpengeld worden gebruikt kleine ovale schelpjes van een bepaalde soort, die aan de kust wordt gevonden. Dit geld speelt nog slechts een ondergeschikte rol. Het wordt door Papoea's diep het binnenland in nog wel gebruikt als ruilmiddel. Het feit dat deze schelpen aan de kust te vinden zijn, en tegelijkertijd in het binnenland als een schaars goed fungeren is wel een heel duidelijk bewijs van de moeilijke verbindingen en de ontoegankelijkheid van het land! Daar omtrent de omvang van de schelpengeldcirculatie geen exacte gegevens bekend zijn, is dit deel van de chartaal geldcirculatie bij de bovenvermelde becijfering buiten beschouwing gelaten. Behalve tegen schelpengeld wordt er in het binnenland ook nog veel goed tegen goed geruild, m.a.w. het „barter-systeem” toegepast. Zo doen op een reis in het binnenland een plukje tabak of een snuifje zout bij het verkrijgen van goederen wonderen!

Uit bovenstaande becijfering van de geldcirculatie blijkt dat het girale geldverkeer een zeer beperkte rol speelt. Dit komt doordat er op Nederlands Nieuw-Guinea nog geen postgirodienst gevestigd is. Bovendien is het bankwezen er nog maar weinig ontwikkeld. Er is één particuliere bank werkzaam, die alleen gevestigd is in de vier voornaamste plaatsen: Hollandia, Sorong, Merauke en Manokwari. Daarbij komt dat het arbeidsterrein van deze bank zeer beperkt is. Zij bepaalt zich voornamelijk tot de transfer van gelden van en naar Nederland en het overige buitenland, het verrichten van kassierswerkzaamheden, de verkening van import- en exporttransacties, alsmede het financieren daarvan door middel van import- en exportkredieten. Typerend voor de beperkte omvang van dit arbeidsterrein is dat door deze bank voor spaar- en depositogelden geen rente wordt vergoed, integendeel door haar bewaarkosten in rekening worden gebracht, zodat wij hier in feite met een negatieve rentevoet te doen hebben!

Bij een dergelijke negatieve rentevoet is geen hoogontwikkelde geld- en kapitaalmarkt te verwachten. Alhoewel kredieten soms ook rechtstreeks worden verleend door particulieren, kan daarbij van een „geld- en kapitaalmarkt” nauwelijks sprake zijn. De particuliere bank houdt zich echter wel bezig met het beleggen van gelden van haar cliënten op de geld- en kapitaalmarkt in Nederland vanuit Nieuw-Guinea. Daarnaast biedt sinds enige tijd de Gouvernements-postspaarbank mogelijkheden om gelden in Nederlands Nieuw-Guinea rentegevend te maken.

Behalve de bovenvermelde bankkredieten worden door de particuliere bank ook kredieten verstrekt onder overheidsgarantie, welke gegeven wordt, wanneer het projecten betreft, waarvan het economisch belang door het Gouvernement wordt ingezien en waarvan de opzet verantwoord

wordt geacht. Ultimo 1957 stond aan dergelijke bedrijfskredieten een bedrag uit van f. 134.000, terwijl in 1957 voor een bedrag van f. 20.000 aan nieuwe kredieten werd verstrekt ⁴⁾.

Wat het betalingsverkeer betreft, dit kan naar het buitenland plaatsvinden via de bank of met buitenlandse postwissels. Inzake rechtstreeks postwisselverkeer tussen Nederlands Nieuw-Guinea en Australië is een overeenkomst gesloten (welke eveneens op Nederland betrekking heeft), waarvan de details door de beide postadministraties nog nader zullen worden geregeld ⁵⁾.

Het buitenlands betalingsverkeer loopt momenteel nog voor het overgrote deel via Nederland. Wél neemt het directe betalingsverkeer met de omliggende landen regelmatig toe, voornamelijk als gevolg van toenemende importen uit die landen. Deze ontwikkeling laat zich als volgt illustreren ⁶⁾:

	Van het betrokken land Credit			Naar het betrokken land Debet		
	1955	1956	1957	1955	1956	1957
			(in mln. gld.)			
Betalings Nederland	109,3	140,5	135,0	109,2	141,5	136,0
Direct betalingsverkeer, inclusief valuta-aankopen met Australië	2,0	2,4	4,7	1,9	2,4	4,4
met Singapore	3,9	6,6	8,3	4,1	6,2	7,4
met Hongkong	—	3,5	3,1	—	3,0	3,3
met New York en Londen.....	—	0,9	1,4	—	0,8	1,4
Totaal	115,2	153,9	152,5	115,2	153,9	152,5

Voor de betalingen naar het buitenland van Nederlands Nieuw-Guinea is een deviezenvergunning nodig. Daar echter het algemeen deviezenbeleid van het gebiedsdeel in grote lijnen aansluit bij dat van Nederland, wordt bij de deviezenverstrekkingen zeer soepel te werk gegaan.

Het binnenlandse betalingsverkeer geeft daarentegen meer moeilijkheden, omdat in tal van plaatsen geen bank of postkantoor gevestigd is. Betaling met giraal geld kan dan niet plaatsvinden.

Verzending van muntbiljetten en/of pasmunt is uiteraard riskant en moeilijk, juist in dit land met zijn zo beperkte verbindingsmogelijkheden. Verzending van geld per postwissel kan soms een uitkomst geven, maar alleen wanneer de postkantoren in de betrokken plaatsen zijn opengesteld voor het postwisselverkeer, en dat is alleen in de voornaamste plaatsen het geval.

Daar er bij het interlokaal betalingsverkeer dus weinig, en soms helemaal geen bevredigende mogelijkheden zijn, heeft het Gouvernement in deze leemte voorzien, door ook particulieren toe te staan gebruik te maken van zgn. Gouvernements-zichtwissels. Deze kunnen worden afgegeven op alle landskassen in Nieuw-Guinea en op de kantoren van de Hoofden van Plaatselijk Bestuur, die tevens kashouder zijn. Het minimumbedrag van de wissels is f. 1.000. Dat hiervan in niet onaanzienlijke mate gebruik wordt gemaakt, mag worden afgeleid uit het feit, dat in 1956 per maand gemiddeld meer dan f. 1 mln. op deze manier werd overgemaakt.

Zo bestaan op monetair gebied in Nederlands Nieuw-Guinea tal van merkwaardige verhoudingen, die samenhangen met de eigenaardigheden van het land.

Voorschoten.

Drs. C. A. CANNEGIETER.

⁴⁾ Gegevens ontleend aan het „Rapport inzake Nederlands Nieuw-Guinea over het jaar 1957, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73e van het Handvest”, blz. 74.

⁵⁾ Zie „Mededelingen Nieuw-Guinea Instituut”, maart 1959, blz. 15 e.v.

⁶⁾ Gegevens ontleend aan de rapporten inzake Nederlands Nieuw-Guinea, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73e van het Handvest.

Dr. S. Kleerekoper: *Vergelijkend leerboek der bedrijfseconomie*, deel I. P. Noordhoff N.V., Groningen z.j., 527 blz., f. 25.

In een omvangrijk werk van ruim 500 bladzijden — arme leerlingen — draagt de schrijver een „steentje” bij tot het overbruggen van de kloof tussen de bedrijfseconomie en de, wat hij noemt, sociale economie. Daarbij komen vele en interessante onderwerpen aan de orde. In het eerste gedeelte van het boek zijn dit onderwerpen die in hoofdzaak de belangstelling hebben van de theoretische economie (de begrippen behoefte, schaarste en de methodologie: al dan niet uitgaan van definities); in het laatste gedeelte wordt aandacht besteed aan onderwerpen welke meer de belangstelling hebben van de bedrijfseconomen (ontstaan van de leer van de vervangingswaarde, controverser marginaal en integrale kostprijs).

In deze twee gedeeltes geeft de schrijver door ruime citaten de gedachten weer van menig auteur en toetst deze aan zijn eigen opvattingen. In overeenstemming met de titel van het boek wordt hier de stof dus werkelijk vergelijkend behandeld. Het gehele middengedeelte van het boek is echter gewijd aan de theoretische van de schrijver. Daarbij is het vergelijkende karakter wel heel ver op de achtergrond geraakt. Gezien de (te) grote rol welke de eigen mening van de schrijver reeds speelt in de vergelijkende gedeeltes en gezien de titel van het boek, lijkt mij dit „positieve” gedeelte te uitgebreid en te veel in details behandeld. Het verst gaat dit wel als van een kapitaal van f. 10.000 niet alleen de annuïteiten volledig voor 10 jaar in centen worden berekend en gespecificeerd, maar zelfs een daarbij optredend afrondingsverschil van vier cent wordt toegelicht. Als de schrijver later van Prof. Limperg citeert: „De fout die algemeen gemaakt wordt is, dat men te veel rekent, te weinig economisch te werk gaat . . .” heb ik wel even aan deze annuïteitenberekening moeten terugdenken. Dat er door de volgorde van behandeling veel wordt verwezen, eerst naar wat later wordt en later naar wat eerst is behandeld, is hinderlijk maar overkomelijk. Moeilijker zijn de verwijzingen naar deel II, vooral toen dat nog niet verschenen was.

De socialistische achtergrond die niet wordt bekend, maar van waaruit kennelijk wordt geschreven, wint het wel eens van de objectiviteit. Zo wordt de vermogensbelasting een „kleine toeslag op de inkomstenbelasting” genoemd (blz. 220). Een weduwe van 65 jaar of ouder met een vermogen van f. 100.000 en een inkomen van f. 4.500 betaalt echter f. 300 vermogensbelasting en — zonder kinderaftrek — f. 380 inkomstenbelasting. De „kleine toeslag” is in dit reële geval dus reeds zo’n 80 pCt. Marginaal vergt de vermogensbelasting zo’n 15 à 40 pCt. van het na de inkomstenbelasting overblijvende inkomen uit vermogen. Op blz. 191 wordt de mogelijkheid gesteld dat de grondgebruiker een verlies lijdt „door het opzuigen van een deel van zijn ondernemersinkomen door de grondeigenaar”. Voor zover mij bekend wordt er echter al jarenlang niet andersom „gezogen”: de gebruikswaarde van de grond is hoger dan de pacht en de pacht is lager dan overeenkomt met de rente van het vermogen dat de grond vertegenwoordigt. Als, door het verbeteren van de produktietechniek, het tempo van de produktie kan worden opgevoerd acht de schrijver het onjuist dat het stukloon wordt verlaagd. De consequentie hiervan is m.i. dat een arbeider die, bijv.

door automatisering, aan bepaalde produkten niets meer doet, en al lang elders werkt, nog steeds zijn oorspronkelijk stukloon zou moeten ontvangen.

„De hovaardij, die leidt tot het isolement in het ivoren torentje, zal de theorie vervremden van de werkelijkheid van het maatschappelijk leven en haar degraderen tot een ijdel gedachtenspel” zo houdt de schrijver voor aan Dr. Andriessen. Maar wat dan te denken van de volgende conclusies en uitspraken:

— als gevolg van de „organische theorie” is prijsverhoging in de seizoenstijd kostprijstheoretisch niet verdedigbaar. Dus zouden bijv. de pensions in onze kustplaatsen in winter en zomer en in voor-, na- en hoogseizoen dezelfde prijzen moeten berekenen;

— de produktie-omvang, waarbij de integrale kosten minimaal zijn, noemt de schrijver de „rationele produktielimiet”. Hij acht het aanhouden daarvan verstandig, zelfs al kan er bij een grotere omvang meer worden verdiend. Ik vind het nogal boud om dan te spreken van rationeel en te stellen dat het een limiet zou zijn. Bovendien schuilt er een cirkelredenering in: de rationele produktielimiet wordt bepaald door de integrale kostprijs; de integrale kostprijs wordt gebaseerd op de normale bezetting; de normale bezetting is afhankelijk van — als ik het goed zie zelfs gelijk aan — de rationele produktielimiet;

— de vennootschapsbelasting maakt geen deel uit van de kostprijs. Het lijkt mij echter verstandig er bij het nemen van beslissingen wel rekening mee te houden;

— de kostprijs heeft als enig doel te dienen voor het vaststellen van de verkoopprijs, met daaraan verbonden de efficiencycontrole. Die verkoopprijs wordt echter — iets naders ben ik daarover niet tegengekomen — bepaald door in normale gevallen op de kostprijs een winstopslag te leggen, terwijl in andere gevallen verkoop met verlies moet worden geaccepteerd. In de efficiencycontrole met behulp van deze kostprijs wordt bijv. een produktiefactor waarvoor geen enkele aanwending te vinden is even hoog gewaardeerd als een produktiefactor waarom men „zit te springen”;

— bij het vergelijken van „de combinaties van Schmidt” met de, op de basis van de (cursivering door boekbespreker) wetenschappelijke economie gebouwde leer van de vervangingswaarde, las ik tot mijn verbazing „bij alle betekenis die de vervangingswaarde voor de kostprijscalculatie bij een stabiele waarde van het geld heeft, zo betrekkelijk wordt de betekenis ervan bij een ononderbroken daling van de waarde van de munteenheid” (blz. 379); „Limperg geeft een theorie juist voor de toestand van waardevast geld” (blz. 380); „Dat de vervangingswaarde, mits goed begrepen, juist alleen geldt in rustige tijden”. Voorwaar, deze kostprijs gaat — om een term te gebruiken welke de schrijver citeert van Simon — sterk lijken op een fetisj (levenloos voorwerp van afgodische verering).

Uiteraard wordt de leermeester van de schrijver — Prof. Dr. Th. Limperg — aan wie het boek is opgedragen, vele malen genoemd en geciteerd. Zo vererend als de schrijver zijn leermeester aan de lezers voorstelt, zo scherp doet hij dikwijls — niet altijd gemotiveerd — andere auteurs af. Zo wordt bijv. de gehele theorie van Schmalenbach onjuist genoemd omdat een tekening niet goed zou zijn. De hypothese dat vervanging wel eens niet mogelijk is — zo wordt bij de bestrijding van Von Böhm-Bawerk gesteld — is in hoge mate onwaarschijnlijk. Dit wordt gedemonstreerd met een „schets van de werkelijkheid”, nl. des schrijvers eigen vulpen, welke op ieder moment vervangen kan wor-

den en deze vervanging is volgens schrijver „niet een incidentele mogelijkheid maar een rechtstreeks gevolg van de wet van de continuïteit”. Naar de mening van de boekbespreker zal de schrijver echter, als hij 's avonds na zes uur zijn vulpen mist met de vervanging moeten wachten tot de volgende morgen de winkels open gaan. Nog afgezien van de zondag en de middag van de winkelsluiting is dus gedurende vijftien van de vierentwintig uur, wat de aanbodzijde betreft, geen vervanging mogelijk. Voorts zal voor menigeen vervanging dikwijls onmogelijk zijn omdat daarvoor het geld ontbreekt. Bovendien leert de ervaring dat juist dan, als iets niet kan worden vervangen, het het meeste nodig is of lijkt. Deze schets van de werkelijkheid toont dus m.i. juist aan dat vervanging meestal niet op ieder moment mogelijk is en deze onvervangbaarheid lijkt mij niet een incidentele onmogelijkheid, maar een rechtstreeks bewijs van de onjuistheid van de wet van de continuïteit. Nu ik toch bezig ben de eigen woorden van de schrijver te gebruiken kan ik de verleiding niet weerstaan om dat wat hij zo fraai zegt van Von Böhm-Bawerk op hem zelf toe te passen: „met alle mogelijke duidelijkheid te wijzen op de meesterlijke wijze waarop het falen van zijn argumenten aan de aandacht van de lezer en ongetwijfeld ook aan de aandacht van de auteur zelf, wordt onttrokken”.

Uit het voorgaande zal duidelijk zijn geworden dat ik het praktisch nergens eens ben met de inhoud van het boek, noch wat betreft de achtergronden noch wat betreft de conclusies en dat ik er niet in geslaagd ben de toon waarin het werd geschreven geheel te vermijden. Toch heb ik het met zeer veel genoegen gelezen. Het is door een vakman geschreven en daardoor zal iedere (bedrijfs)econoom er veel in vinden dat zijn aandacht boeit. Het werk dwingt respect af omdat het zicht geeft op de vele en grote tegenstellingen welke onder de economen en met name onder de bedrijfs-economen voorkomen. Tegenstellingen welke niet zo zeer betrekking hebben op verfijningen of uitwerkingen, maar voortkomen uit twee geheel verschillende gedachtenwerelden: die van de, op de objectieve waardeleer berustende, leer van de vervangingswaarde met de daarin opgenomen organische theorie en wet van de continuïteit, en die van de, van de subjectieve waardeleer gebruikmakende, marginale denkwijze met de daarin opgenomen theorie van de opbrengst in andere aanwending en het — mede daardoor — betrekken van de vraag in de calculaties.

Om in de beeldspraak van het voorwoord van het boek te eindigen, meen ik dat het werk aan de kritische lezer duidelijk laat zien waaruit de beide wanden van de kloof tussen theoretische en bedrijfseconomie en — binnen de bedrijfseconomie — tussen Amsterdamse school en andere bedrijfseconomen, bestaan, het daarmee mogelijk makend naar de geëigende bouwstoffen voor de overbrugging te gaan zoeken.

De uitgever heeft het ongetwijfeld moeilijke zetje praktisch feilloos uitgevoerd en het boek een verzorgd uiterlijk van voorname allure gegeven.

Rotterdam.

J. VAN DER LINDEN, econ. drs.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt:

De verkrappende factoren die in de verslagweek aan het werk zijn geweest, waarbij vooral gedacht moet worden aan de uitzetting van de bankbiljettencirculatie onder

invloed van de maand-ultimo en aan de storting van ca. f. 400 mln. op de staatslening, zijn door de geldmarkt zonder al te veel moeilijkheden verwerkt. Dit is vooral te danken aan de faciliteiten van De Nederlandsche Bank, die het kaspercentage tijdelijk met 1 pCt. heeft verlaagd, en van de Staat, die het mogelijk heeft gemaakt de storting te doen geschieden door inlevering van per 16 en 30 juli vervallend schatkistpapier, zij het dat hierbij een disconto van $1\frac{3}{4}$ pCt. in rekening werd gebracht. Van het totaal dat, aan dit papier uitstond (bijna f. 500 mln.), is naar schatting f. 150 mln. ingeleverd. De banken hebben dus aan hun stortingsverplichtingen kunnen voldoen en toch nog een groot gedeelte van hun kruit kunnen droog houden.

De Schatkist, die 29 juni een saldo van f. 693 mln. bij de Bank aanhield, heeft haar tegoed dus weer flink kunnen uitbreiden, zodat zij de voor de deur staande betalingen waarschijnlijk zonder moeite zal kunnen verrichten (vervallend schatkistpapier f. 350 mln., kwartaalsuitkering aan de gemeenten ca. f. 275 mln.), vooral als bovendien rekening wordt gehouden met de in de komende maanden in betekenis toenemende belastingontvangsten. Het ziet er dus niet naar uit dat het uit liquiditeitsoogpunt voor de Staat nodig zal zijn weer eens een tender voor schatkistpromessen te houden. Dit neemt niet weg dat er alle reden is om nieuwsgierig te zijn naar de uitkomst van een dergelijke tender, gezien de omstandigheid dat in één sector van de geldmarkt — die van de kasgeldleningen — de laatste tijd een niet onaanzienlijke rentestijging heeft plaats gevonden.

Het voortgaande conjunctuurherstel komt ook in een toenemende kredietbehoefte tot uitdrukking. Blijkens de gecombineerde balans van de representatieve handelsbanken is de particuliere kredietverlening in de eerste vijf maanden van 1959 gestegen van f. 2.940 mln. tot f. 3.172 mln.

De kapitaalmarkt.

Het Dow Jones gemiddelde voor industrials heeft deze week een nieuwe record-hoogte bereikt. De inzinking die heeft plaats gevonden, o.a. in verband met het regeringsvoorstel om het renteplafond voor langlopende staatsobligaties op te heffen, ten einde de Regering de gelegenheid te geven deze te plaatsen tegen een op de marktconstellatie afgestemd rendement, behoort dus weer tot het verleden. Wellicht hangt dit samen met hetzelfde verschijnsel, t.w. met het feit dat de desbetreffende Congrescommissie de beslissing in deze kwestie voorlopig heeft uitgesteld. Dat de Staat aldus in de onmogelijkheid verkeert te concurreren met andere kapitaalvragers blijkt bijv. hieruit, dat dezelfde commissie er wel mee akkoord is gegaan het rente-maximum voor door de Staat gegarandeerde particuliere hypotheekleningen te verhogen van $4\frac{3}{4}$ tot $5\frac{1}{4}$ pCt., dus tot 1 pCt. boven het renteplafond voor langlopende staatsleningen.

Op de Amsterdamse beurs is de hausse-stemming van New York aanvankelijk slechts ten dele overgenomen, maar op de laatste dag van de verslagweek kwamen er flinke koersstijgingen voor. De aandelenomzetten bevinden zich nog steeds op een hoog peil: in de eerste zes maanden van dit jaar zijn aandelen met een nominale waarde van ruim f. 476 mln. van eigenaar verwisseld, d.i. f. 273 mln. meer dan in het eerste halfjaar 1958.

Eén van de factoren die bij de koersstijging van de laatste maanden een rol heeft gespeeld — in het eerste halfjaar is het algemeen A.N.P.-C.B.S. indexcijfer met ruim

15 pCt. gestegen — is het gunstige bedrijfsnieuws. Zo blijkt uit de dividendstatistiek van „Het Financieel Dagblad”, dat van de 337 maatschappijen die in de periode januari t/m juni een dividendvoorstel hebben gepubliceerd, ruim 31 pCt. een hoger dividend dan vorig jaar heeft aangekondigd (eerste halfjaar 1958: nog geen 27 pCt.), terwijl bijna 17 pCt. een lager dividend heeft betaald of nog zal betalen (eerste halfjaar 1958: ruim 25 pCt.).

De stortingsdatum voor de $4\frac{1}{4}$ pCt. staatsobligaties 1959 is thans achter de rug; zij noteren nog steeds ruim $\frac{1}{4}$ pCt. beneden de emissiekoers. De koers van de $4\frac{1}{2}$ pCt. 30-jarige lening 1958/59 ten laste van de Bank voor Nederlandsche Gemeenten is in de verslagweek beneden de paristand gedaald. Van een doorbreking van de rentegamma-barrière is dus geen sprake meer. In de pers sijpelden berichten door omtrent een 20-jarige K.L.M.-lening groot f. 50 mln., met een rentevoet van $4\frac{3}{4}$ pCt. en een emissiekoers van 98 pCt. Vastgesteld moet dus worden dat er sinds de jongste staatslening een kentering is opgetreden in de dalende beweging die de kapitaalmarkt-rente sinds het voorjaar van 1958 te zien heeft gegeven. Op de geldmarkt heeft zich, wat de kasgeldleningen betreft, hetzelfde verschijnsel voorgedaan.

Een nieuw staaltje van Europese samenwerking op het gebied van het kapitaalverkeer komt naar voren uit het bericht dat een groep Europese banken, w.o. de Amsterdamsche Bank, een beleggingsfonds gespecialiseerd op Franse aandelen heeft opgericht, „Francevalor” genaamd.

Zonder specifieke overheidsmaatregelen zijn in de Verenigde Staten op het gebied van de bezitsspreiding grote vorderingen gemaakt. Blijkens een enquête van de New York Stock Exchange is 1 op de 8 Amerikanen aandeelhouder, tegen 1 op de 12 in 1956. Ongeveer 10 pCt. van de Amerikaanse aandeelhouders is lid van een vakvereniging.

In de eerste vijf maanden van 1959 is bij de Nederlandse spaarbanken f. 392,4 mln. meer ingelegd dan opgevraagd. Dit overschot is f. 191 mln. groter dan in de periode januari t/m mei 1958. De stijging van het spaaroverschot bij de spaarbanken is ditmaal het grootst geweest bij de algemene spaarbanken en juist het kleinst bij de boerenleenbanken.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	26 juni 1959	3 juli 1959
Algemeen		255	289	294
Internat. concerns		375	420	428
Industrie		174	209	212
Scheepvaart		151	151	149
Banken		138	164	168
Indon. aand.		103	124	125

Aandelen	2 jan. 1959	26 juni 1959	3 juli 1959
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 157,95	f. 159,70
Unilever	452	572½	584½
Philips	493¾	629¾	646¾
A.K.U.	262	349¾	355½
Kon. N. Hoogovens	341	510	530
Van Gelder Zn.	193	230	230
H.A.L.	158½	155¾	153
Amsterd. Bank	253½	289½	299¼
Ver. H.V.A. Mij-en	131½	156¾	153

Staatsfondsen			
2½ pCt. N.W.S.	59¾	59	58¾
3½ pCt. 1947	90½	937/32	93
3¼ pCt. 1955 I	87½	88	87¾
3 pCt. Grootboek 1946	88¾	89¾	89¾
3 pCt. Dollarlening	90¼	91	100½
4½ pCt. Nederland 1958	99½	100½	100½

Diverse obligaties			
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90¾	93¾	92
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	90½	87½	86¾
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	91	91
3½ pCt. Philips 1948	95	96¼	96¾
3¼ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	88½	88
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	112¼	111½

New York			
Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	588	639	655

M. P. GANS.

**GOUVERNEMENT
VAN NEDERLANDS-NIEUW-GUINEA**

vraagt

JONGE ACADEMICI

voor de bestuursdienst. Max. leeftijd 32 jaar. Aanvangs-salaris f. 710,— vermeerderd met toelagen. Uitzending op een hoger salaris is mogelijk, indien over praktische ervaring wordt beschikt. Voorzieningen inzake ziekte-kosten, buitenlands verlof en pensioen. Sollicitaties onder letters BB aan de Directie Nederlands-Nieuw-Guinea, Plein No. 1, 's-Gravenhage.

Alle assurantien

R. MEES & ZONEN
Rotterdam

BANKIERS EN ASSURANTIE - MAKELAARS

Beleggingen en vermogensbeheer

UNILEVER N.V.

zoekt voor haar
ECONOMISCHE AFDELING
een

ECONOMIST

voor het verrichten van onderzoeken en het adviseren over economische aspecten van praktische bedrijfsproblemen. Het werkterrein is gevarieerd en veronderstelt belangstelling voor macro-economie en statistiek, internationale economische betrekkingen, externe organisatie en economische politiek.

Een goede kennis van de moderne talen is vereist.

Leeftijd ten hoogste 35 jaar.

Schriftelijke sollicitaties te richten aan
Unilever N.V., Afdeling Selectie, Postbus 760, Rotterdam,
onder nummer 149.

UL 134

KWANTITEIT of KWALITEIT ?

Wanneer het U vooral om de kwantiteit van de reacties op door Uw onderneming geplaatste personeelsannonces gaat, dan menen wij er goed aan te doen U tevoren te moeten afraden deze annonces in „E.-S.B.” te plaatsen. Honderden reacties voorspellen wij U beslist niet.

Wilt U echter een indruk hebben van de kwaliteit van de binnenkomende reacties, dan zal het U interesseren dat talrijke grote ondernemingen regelmatig „E.-S.B.” inschakelen als medium voor het oproepen van functionarissen op hoog niveau. De ervaring leert deze bedrijven namelijk dat een oproep, in „E.-S.B.” geplaatst, een prima selectie van het aantal reacties betekent, hetgeen een niet onbelangrijke aanwijzing is wat betreft het „aanbod”.

Zoekt U het in de kwaliteit van de reacties op Uw personeelannonces, dan geven wij U ernstig in overweging om „E.-S.B.” als medium in te schakelen.

Advertentie-afdeling
Postbus 42 — Schiedam

HET TRAINEESHIP BIJ UNILEVER

Wanneer U, als pas afgestudeerde, belangstelling heeft voor een loopbaan in de administratieve sector van het bedrijfsleven, biedt het traineeship bij Unilever U uitstekende ontplooiingsmogelijkheden.

U ontvangt als *administratief trainee*

een genuanceerde opleiding, waarbij U op verschillende terreinen produktief werkzaam bent. U wordt zo nodig in de gelegenheid gesteld de colleges in de accountantsvakken te volgen. Op deze wijze verkrijgt U de kennis en ervaring, nodig om in de toekomst een leidende functie te kunnen vervullen bij een der maatschappijen binnen of buiten de landsgrenzen.

Wij zoeken thans contact met

ECONOMEN

niet ouder dan 30 jaar. Mocht u zich eerst nog willen oriënteren, dan zenden wij U op aanvraag met genoegen de brochures „Wat Unilever is en doet” en „Mogelijkheden in Unilever voor de academicus”. Uw schriftelijke aanvraag of sollicitatie verzoeken wij U te richten aan Unilever N.V., afdeling Selectie, Postbus 760, Rotterdam.

UL 132.125.172